

การค้าชายแดนกับความ(ไม่)มั่นคง ในชีวิตมนุษย์พื้นที่ชายแดนบ้านฮวก

Trading and Human (In)Security in Border Area of Ban Huak

ประสิทธิ์ ลีปรีชา

Prasit Leepreecha

สงกรานต์ จันทะคาด

Songkran Jantakad

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าชายแดน ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของความมั่นคงของชาติ กับความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบน ด้วยการศึกษาพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนบ้านฮวก อำเภอภูซาง และพื้นที่เชื่อมโยง จังหวัดพะเยา จากการทบทวนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ภาคสนามแล้วสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม พบว่าหลังสงครามเย็น นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งได้เปลี่ยนภูมิทัศน์ของพื้นที่ชายแดนจากไฟสงครามเป็นใจกลางชายแดน (border heartland) กรณีการค้าชายแดนที่จุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ซึ่งกำลังมีการผลักดันเพื่อยกระดับให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรในปลายปี 2561 นับว่าเป็นรูปธรรมของการปรับเปลี่ยนนโยบายความมั่นคงของชาติจากความมั่นคงทางการทหารไปสู่ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ กระนั้นก็ตาม จากการศึกษาภาคสนามระหว่างเดือนกันยายน 2560 ถึงพฤษภาคม 2561 พบว่า นโยบายส่งเสริมการค้าในพื้นที่ชายแดนนี้

ได้นำพากลไกของรัฐ ระเบียบ กฎเกณฑ์ เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งเป็นการเสริมอำนาจในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อควบคุมผู้คนในพื้นที่ชายแดนและเอื้อประโยชน์ต่อนายทุนจากต่างถิ่นมากกว่าต่อชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นเพียงกลุ่มคนระดับรากหญ้า และกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นถึงความย้อนแย้งที่ว่า ยิ่งรัฐเน้นความมั่นคงของชาติผ่านการส่งเสริมการค้าในบริเวณพื้นที่ชายแดน กลับยิ่งก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในชีวิตของผู้คนและกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น

คำสำคัญ: การค้า, ความมั่นคงของชาติ, ความมั่นคงในชีวิตมนุษย์, พื้นที่ชายแดน, บ้านฮวก

Abstract

This article investigates the relationship between border trading, as a component of national security, and human security at the border of northern Thai and Laos. The field site is Ban Huak of Phusang district and adjacent area in Phayao province. Data from interviews and observations in the field sites reveals that the policy on “turning battle field to be trading field”, after the Cold War, becomes starting point on economic cooperation in Mekong subregion. Border geography of borderland becomes border heartland, such as the case of Ban Huak temporarily permitted border check-point which will become permanent border check-point in late 2018. Such evidence entails the turning of national security policy which emphasizing on military to be economy. However, bases on information from the field sites, our finding is that the policy in promoting trading in border area has brought in state mechanisms, rules and procedures that empowers state authorities to control people in the border area and mainly benefits outside business investors, rather than local people who are grassroots and ethnic peoples. The authors

argue that there is a contradiction, the more state government emphasizes on trading security in the border area, the more insecurity in human life occur among local inhabitants and ethnic peoples.

Keywords: Trading, national security, human security, border area, Ban Huak

การค้ากับความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบน

กิจกรรมการค้าชายแดนบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบนได้ดำเนินมา นับตั้งแต่สมัยก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ของสยาม (ประเทศไทย) ผ่าน ยุคอาณานิคม สงครามเย็น จนมาถึงยุคการค้าเสรีในระดับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งแต่ละยุคสมัยมีผลต่อความมั่นคงของผู้คนในพื้นที่ชายแดนแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ความมั่นคงของชาติกับความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์ ดูจะเป็นสิ่งที่สวนทางกันในบริบทของการค้าในพื้นที่ชายแดนที่ทำการศึกษาในครั้งนี้

บริบทการค้าชายแดนไทย-ลาวตอนบน

พื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบนในยุคก่อนการเกิดขึ้นของรัฐชาติไทยสมัยใหม่ เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างอาณาจักรล้านนา ล้านช้าง และนครรัฐเชียงตุง กับสิบสองปันนา เมืองในพื้นที่ชายแดนอย่างเมืองเชียงแสน เชียงของ เทิง และเชียงคำ ต่างมีบทบาททางการค้าแบบคาราวานหรือพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง ล่อต่าง ที่เชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (ดังเช่นเส้นทางยูนนาน-เชียงตุง-ล้านนา-ล้านช้าง) และยิ่งในยุคอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 การค้าระหว่างเมืองในอุษาคเนย์ตอนบนยิ่งคึกคัก เมืองอย่างเชียงตุง เมืองมะละแหม่ง เชียงใหม่ เมืองสิง หลวงพระบาง กลายเป็นสถานีการค้าสำคัญระดับภูมิภาค (โยชียูกิ มาซุฮาร่า, 2546; วราภรณ์ เรืองศรี, 2557; ชัยพงษ์ สำเนียง, 2560) ภาพการค้าขายระหว่างเมืองและอาณาจักรนี้ ทำให้เมืองต่าง ๆ มีลักษณะที่โดดเด่นของการเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าหรือ “พื้นที่ตลาด” ที่ตลาดล้าไปด้วย

ผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์และสินค้าที่อยู่บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติแต่ละถิ่น มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยน และการเคลื่อนย้าย สินค้ากับกองคาราวานพ่อค้าอย่างเสรี ไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของระบบการเมืองใด อย่างตายตัว

ครั้นถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 การเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ของสยาม และประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศลาวที่มีอนุสัญญาเรื่องเขตแดนเมื่อปี 2446 (ดูในประสิทธิ์ ลิปรีชา และคณะ, 2558: 132) ทำให้เกิด “พื้นที่ชายแดน” ระหว่างรัฐขึ้นมา การค้าแบบคาราวานของพ่อค้าวัวต่างที่เคยค้าขายระหว่างเมือง แปรเปลี่ยนเป็น “การค้าข้ามแดน” ข้ามรัฐชาติ ในแง่การค้าข้ามแดนนี้ สยาม มีนโยบายตั้งด่านตรวจตรา เก็บภาษีผู้คนและสินค้า ตลอดจนการออกนโยบาย ที่ให้รัฐเข้าไปควบคุมตลาดและเส้นทางการค้าชายแดนแทนที่พ่อค้าท้องถิ่น จนเกิดการจลาจลและตามมาด้วยการปราบปรามจากรัฐ ดังกรณีของพ่อค้าชาวเงี้ยว (ไทใหญ่) ที่เมืองแพะ (สร้อยดี อ่องสกุล, 2544) และรัฐชาติสมัยใหม่ได้ย้าย ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจย่อยตามเมืองต่างๆ ไปสู่เมืองที่ก่อตั้งขึ้นใหม่โดยรัฐชาติ (วรารักษ์ เรื่องศรี, 2557: 176-227) เมืองสำคัญๆ ในยุคการค้าแบบคาราวาน ได้เปลี่ยนสถานะจากศูนย์กลางการค้าระหว่างเมืองกับอาณาจักรเป็นเมืองชายแดน ระหว่างประเทศ เช่น เชียงตุงของเมียนมา เมืองสิงของลาว และเมืองแม่สอด เมืองแม่สาย เมืองเชียงแสน เมืองเชียงของ เมืองเชียงคำของไทย

ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามเย็น คือตั้งแต่ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2520 เส้นพรมแดนรัฐชาติยิ่งทวีความตึงตัวไปโดยปริยาย การค้า ข้ามแดนก็หยุดชะงัก ระหว่างปี 2484-2489 กองทัพสยามได้บุกเข้าไปยึดดินแดน ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงที่เคยเสียให้กับฝรั่งเศสเมื่อปี 2446 แล้วตั้งเป็นจังหวัดล้านช้าง สร้างความสับสนต่อชาวบ้านในพื้นที่เกี่ยวกับปัญหาเรื่องเขตแดนและความเป็น พลเมืองของรัฐไทยและรัฐลาว ตามมาด้วยการสู้รบในยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะ หลังเกิดการปฏิวัติลาวในปี 2518 (ค.ศ. 1975) พรมแดนไทย-ลาวปิดตัวลง อย่างถาวร และเมืองชายแดนอย่างเมืองแม่สาย เชียงแสน เวียงแก่น เทิง เชียงคำ น่าน กลายเป็นจุดหมายในการลี้ภัยสงครามของผู้ลี้ภัยสงครามจากประเทศลาว

และส่วนหนึ่งจากเมียนมาและจีน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และคณะ, 2558; ไสภิดา วีระกุลเทวีญ, 2551; ฅนกันต์ อนุกุลวรรณะ, 2556) พื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ตอนบน ในช่วงนี้ได้แปรเปลี่ยนจากพื้นที่การค้าเป็นพื้นที่ด้านความมั่นคงทางทหาร โดยประเทศไทยกลายเป็นพันธมิตรและจุดยุทธศาสตร์สำคัญของค่ายเสรี ประชาธิปไตยในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยยุคนั้นมีนโยบายสนับสนุน สหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ ด้วยเพราะกลัวภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์จากจีน ลาว และเวียดนาม (ผาสุกและคริส เบคคอร์, 2557; เดวิด เค. ้วยอาจ, 2556) ชายแดน ไทย-ลาวกลายเป็นสีแดงที่เต็มไปด้วยอันตรายจากการสู้รบระหว่างทหาร ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้การค้าซบเซาลงไป

เมื่อสิ้นสงครามเย็น ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา พื้นที่ชายแดน ทางภาคเหนือของไทยและลาวได้ถูกเปิดเป็นจุดผ่อนปรนชายแดนและด่านตรวจ คนเข้าเมืองสากลหลายแห่งตาม “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ซึ่งนับว่าเป็นนโยบายที่โดดเด่นระดับภูมิภาคของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นโยบายนี้ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ด้านเศรษฐกิจการเมืองของประเทศในภูมิภาคนี้ สืบมาจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากความร่วมมือ “โครงการพัฒนาความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” (Greater Mekong Sub-region – GMS) ในทศวรรษ 2530 และทศวรรษถัดมาบนความร่วมมือ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ก่อให้เกิดการลงทุน การค้าและการเดินทางของผู้คนข้ามชายแดนไทยและลาว มากขึ้น ต่อเนื่องถึงยุคต้นทศวรรษ 2550 ที่อิทธิพลของจีนที่เข้ามาสู่ลาวได้แผ่เข้า มายังพื้นที่ชายแดนไทยด้านที่ติดกับประเทศลาวมากขึ้น (ไสภิดา วีระกุลเทวีญ, 2551; ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2555; จามะรี เชียงทอง, 2556; อรัญญา ศิริผล, 2556) กล่าวได้ว่าการเปิดพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวในยุคนี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์ และทุนนิยม และการค้าชายแดนเองได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความมั่งคั่ง ให้แก่รัฐชาติอันสอดคล้องกับการสร้างความมั่นคงของชาติแบบใหม่ที่ภัยคุกคาม มิใช่ภัยด้านการทหาร หากแต่เป็นด้านเศรษฐกิจ อาชญากรรม สุขภาพและ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นความมั่นคงของชาติจึงต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับความมั่นคง แบบองค์รวมในทุกๆ ด้าน เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

ความมั่นคงทางการเมืองของประเทศ และความมั่นคงทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นต้น (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2551: 14-15)

แม้ในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา รัฐไทยจะมุ่งเน้นนโยบายความมั่นคงด้านเศรษฐกิจบริเวณชายแดนมากขึ้น ด้วยสอดคล้องกับแนวคิดความมั่นคงรูปแบบใหม่ แต่งานศึกษาของยศ สันตสมบัติและคณะ (2555 และ 2557) และงานของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2559) ตั้งคำถามต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่เกิดการแผ่อิทธิพลจากตอนใต้ของจีนลงมายังเมียนมา ลาว เวียดนาม กัมพูชาและไทย โดยมีจีนเป็นผู้กุมทิศทางพัฒนาว่า ผู้คนบนพื้นที่ชายแดนจะได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบประการใดและมากน้อยแค่ไหน ภาพที่ขัดแย้งระหว่างนโยบายความมั่นคงของชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบระดับชาติกับความเป็นอยู่ของผู้คนที่เป็นชนชายแดนนี้ นำมาสู่ข้อถกเถียงเชิงวิชาการภายใต้แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องความมั่นคง (การเป็นอิสระจากภัยคุกคาม) ที่ด้านหนึ่งกล่าวถึง “ความมั่นคงของชาติ” (national security) และอีกด้านเป็น “ความมั่นคงของมนุษย์” (human security)

ความมั่นคงของชาติกับความมั่นคงของมนุษย์

แนวคิดที่ว่าด้วย “ความมั่นคงของชาติ” เกิดขึ้นพร้อมกับการกำเนิดของรัฐชาติสมัยใหม่ในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ที่พิจารณาความมั่นคงเป็นดังเหตุผลของการดำรงอยู่ของชาติ อันได้แก่ความสงบเรียบร้อยของรัฐ ผู้คนและทรัพย์สินภายในรัฐ และรัฐต้องปลอดภัยจากภัยคุกคามจากภายนอกรัฐ ทั้งนี้ ผู้ที่มีบทบาทในการสร้างความมั่นคงของชาติคือรัฐบาล การรวมกลุ่มของรัฐต่างๆ และองค์กรภาคเอกชนที่ได้รับการจัดตั้งโดยรัฐ (Sills, 2008: 40-44; Persaud, 2016: 142) พัฒนาการของแนวคิดที่ว่าด้วย “ความมั่นคงของชาติ” เริ่มจากการรักษาองค์ประกอบพื้นฐานของรัฐ เช่น ดินแดนและอำนาจอธิปไตย ต่อมารัฐมุ่งการรักษาอำนาจและความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ ดังเช่น ทรัพยากรและกำลังทหาร พัฒนาสู่การแสวงหาความร่วมมือกับรัฐอื่น ๆ ทั้งด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจในยุคร่วมสมัย (Sills, 2008: 40-44)

อย่างไรก็ตาม หลังจากสงครามเย็นเป็นต้นมา ภัยคุกคามของมนุษย์และรัฐชาติมิใช่ภัยคุกคามความมั่นคงทางทหาร (military threats) เช่น สงคราม การใช้อาวุธนิวเคลียร์ อีกต่อไป หากแต่เป็นภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โรคระบาด ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่ไม่ใช่แบบดั้งเดิม (non-traditional threats) รายงาน “โครงการการพัฒนามนุษย์ของสหประชาชาติ” (UNDP) ได้นิยามความมั่นคงมนุษย์อย่างเป็นทางการว่า ความมั่นคงมนุษย์เป็นเรื่องของชีวิตมนุษย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มุ่งเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ครอบคลุมเรื่องปลอดภัยจากความหวาดหวั่น โรคภัยและภัยต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ประกอบกับต้องได้รับการปลดปล่อยจากพันธนาการของความกลัว (freedom from fear) และมีเสรีภาพในความต้องการ (freedom from want) (Bourne, 2014: 182-183; Catia Gregoratti, 2018) ซึ่งถือได้ว่า ข้อเสนอของรายงาน UNDP นับเป็นหมุดหมายสำคัญของการเกิดแนวคิดที่ว่าด้วย “ความมั่นคงของมนุษย์”

นักวิชาการด้านความมั่นคงส่วนหนึ่งเห็นว่า หากความมั่นคงของมนุษย์เป็นเป้าหมายสุดท้ายของความมั่นคงในทุกๆ ด้าน การสร้างความมั่นคงในรูปแบบอื่นๆ เป็นเพียงวิธีการที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์เท่านั้น รัฐและองค์กรภาคเอกชน (non-state actors) จึงกลายเป็นตัวแสดงหรือ “actor” จะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประกันหลักทางความมั่นคงให้กับปัจเจกบุคคล ซึ่งตราบไคที่ปัจเจกบุคคลได้รับการประกันความมั่นคงแล้ว ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลกก็จะได้รับการประกันความมั่นคงเช่นเดียวกัน โดยปัจเจกต้องมีความมั่นคงในสองระดับคือ ความมั่นคงปลอดภัยทางกายภาพ (physical safety) คือมีความมั่นคงในปัจจุบัน 4 และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และความมั่นคงสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (dignity) และความเสมอภาค (equity) (ณัฐธิดา บุญธรรม, 2554)

ข้อเสนอข้างต้นนำมาสู่ข้อถกเถียงระหว่างแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” กับ “ความมั่นคงของชาติ” ว่าแนวคิดความมั่นคงของชาติยังมีความจำเป็นอยู่หรือไม่ Randolph Persaud ตอบในประเด็นนี้ว่า แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์นั้นเกี่ยวข้องกับอย่างแนบแน่นกับหลักคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (human rights) และเรื่อง

การพัฒนามนุษย์ (human development) และหากพิจารณาที่มาของภัยคุกคาม ความมั่นคง ผู้กระทำการคุกคาม การป้องกันภัยคุกคามและการสร้างความมั่นคงนั้น มนุษย์จะมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวมากกว่ารัฐ และแม้ว่าการสร้างความมั่นคงจะเป็นเรื่องของหน่วยงานองค์กรของรัฐ แต่เป้าหมายสุดท้าย ก็เพื่อปกป้องภัยคุกคามที่มีต่อปัจเจกบุคคลนั่นเอง และประการสำคัญ หากนิยาม คำว่า “ชาติ” หมายถึง “ทุกคนทุกกลุ่มในรัฐชาติ” การสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ก็ย่อมหมายถึงการสร้างความมั่นคงของชาติเช่นกัน (Persaud, 2016: 142) ในขณะที่ Efstathios Fakiolas มองว่า แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ เป็นแนวคิด ที่เปลี่ยนกระบวนทัศน์/แบบแผนการศึกษาเรื่อง “ความมั่นคง” โดยก้าวข้ามจากการ ที่รัฐเป็นศูนย์กลางไปสู่การเน้นที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งเน้นเรื่องความ เป็นอยู่ของมนุษย์ที่ดี ปลอดภัยจากพันธนาการของความกลัว (Freedom from fear) และมีเสรีภาพในความต้องการ (Freedom from want) อย่างไรก็ตาม ในนิยามของสภาวะคับขัน (เช่น สงคราม ความขัดแย้ง ความรุนแรง) รัฐจะมีความสำคัญ มาก่อนปัจเจกชนอยู่เสมอ หรือปัจเจกชนเองก็ยังคงต้องการรัฐรับรองความมั่นคง ของพวกเขาในแง่ของกฎหมาย (ของรัฐ) ด้วย ดังนั้น ไม่ว่าจะความมั่นคงของมนุษย์ หรือความมั่นคงของชาติควรได้รับความสำคัญพร้อม ๆ กัน (Fakiolas, 2011)

สำหรับแนวคิดว่าด้วยเรื่อง “ความมั่นคง” ในมุมมองของรัฐไทย รัฐไทย แบ่งแนวคิดความมั่นคงของชาติออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ความมั่นคงรูปแบบเดิม ซึ่งมักจะใช้ความสำคัญกับความมั่นคงทางทหารเป็นหลัก แนวคิดนี้สะท้อนอยู่ใน นโยบายของรัฐบาลต่าง ๆ อย่างแนบแน่นโดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และสงครามเย็น ในขณะที่ความมั่นคงในรูปแบบต่อมาคือ ความมั่นคงรูปแบบใหม่ จะมองความมั่นคงแบบองค์รวมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศ ความมั่นคงทางการเมืองของประเทศ และความมั่นคง ทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นต้น และที่สำคัญคือความมั่นคงดังกล่าว ต้องอาศัยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากรัฐด้วย (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2551: 14-15) ดังนั้น นโยบายว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ทั้งในระดับชาติ ระดับระหว่างประเทศ หรือระดับพื้นที่กับท้องถิ่น และหมายรวมถึง

พื้นที่ชายแดน ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการส่งเสริมความมั่นคงของชาติภายใต้กรอบแนวคิดความมั่นคงรูปแบบใหม่ด้วย

เมื่อพิจารณาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบน หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ความร่วมมือระหว่างรัฐในระดับภูมิภาคอาเซียนและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงภายใต้นโยบายการค้าเสรี (จากอิทธิพลของการค้าเสรีโลก) ที่ดูผิวเผินเหมือนจะลดบทบาทอำนาจของรัฐบริเวณชายแดนและเพิ่มเสรีภาพให้ผู้คน นักลงทุน ได้ค้าขายกันอย่างเสรี พรมแดนรัฐชาติเริ่มลดความสำคัญ แต่ทว่า งานศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบนของ ไสภิดา วีรกุลเทวัญ (2551) วาสนา ละอองปลิว (2551) และ ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2555) กลับชี้ให้เห็นว่า นโยบายการค้าเสรีกลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐแผ่อำนาจผ่านกลไกของรัฐเข้ามายังพื้นที่ชายแดนมากกว่าเดิมและเป็นระบบมากขึ้น โดยใช้นโยบาย “ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ” ของรัฐที่มุ่งจะทำให้คนในพื้นที่ชายแดนกินดีอยู่ดี

ในพื้นที่ชายแดน อำนาจรัฐที่ปรากฏในรูปแบบหน่วยงาน เจ้าหน้าที่และกฎระเบียบ ดูผิวเผินแล้วเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องเข้าไปดูแลความสงบเรียบร้อย ให้การบริการและส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขแก่ประชาชนในพื้นที่ชายแดน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลสนามจากพื้นที่ศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเข้าไปตั้งหน่วยงานส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำ และบังคับใช้กฎระเบียบในพื้นที่ชายแดน เป็นการขยายอำนาจรัฐภายใต้วิธีคิดและนโยบายที่เน้นความมั่นคงของชาติมากกว่าการให้บริการประชาชนอยู่ดีมีสุข ดังกรณีพื้นที่จุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวกมีหน่วยงานรัฐที่ประจำการอยู่จุดผ่อนปรนด้านบ้านฮวก 7 หน่วยงาน คือ กองร้อยอาสารักษาดินแดน (อส.) ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ทหารพราน ศุลกากร ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ปศุสัตว์ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ แต่ละหน่วยงานจะทำหน้าที่ตามนโยบายของต้นสังกัด และการทำงานของแต่ละหน่วยงานก็ได้บูรณาการเป็นหนึ่งเดียวกันมากนัก ต่างหน่วยงานก็ต่างมีมุมมองเรื่องความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนที่แตกต่างกัน ดังกรณีตัวอย่างหนึ่งที่พลเรือนลาวได้ข้ามมาซื้อแก๊สหุงต้มประมาณ 5-6 ถัง เมื่อถึงด่านบ้านฮวก หน่วยงานศุลกากรและ อส. ให้ผ่านได้ แต่หน่วยงาน ตชด. กับทหารพรานเห็นว่าตามระเบียบแล้ว “แก๊ส” สามารถเป็นส่วนประกอบของ

ยุทธภณที่ได้ จึงต้องกักตัวผู้ซื้อไว้ ทำให้ฝ่ายอำเภอต้องตั้งโต๊ะหารื้อกับหน่วยงานในด้านทั้งหมด จนได้ข้อสรุปว่า อนุญาตให้ซื้อแก๊สได้ครัวเรือนละ 1 ถึงกรณีตัวอย่างนี้ สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐเองก็มองความมั่นคงของชาติต่างกัน แต่ประการสำคัญคือต่างก็ปฏิบัติตามกฎระเบียบหน่วยงานต้นสังกัดเป็นสำคัญ โดยผลประโยชน์ของพลเรือนหรือประชาชนเป็นเรื่องรองจากรัฐนั่นเอง

ข้อมูลสนามพบว่า นิยามความมั่นคงของผู้คนที่อยู่ชายแดนมิได้มีความซับซ้อน พวกเขาต้องการเพียง “อยู่ดี กินดี” เท่านั้น กรณีชุมชนชายแดนบ้านฮวกที่อยู่ในภายใต้บรรยากาศการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เขากลับไม่แน่ใจว่าจะมีความมั่นคงในชีวิตในเรื่อง “กินดี” จากการพัฒนาดังกล่าวเพียงใด พวกเขาสะท้อนว่า ยิ่งรัฐเข้ามาในพื้นที่ชายแดนในรูปแบบของหน่วยงาน เจ้าหน้าที่กฎระเบียบต่าง ๆ มากขึ้นจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ พวกเขากลับไม่ได้ประโยชน์ เพราะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีหลายขั้นตอน ซึ่งไม่เอื้อต่อการทำมาหากินเท่าใดนัก กอปรกับเศรษฐกิจระดับภูมิภาคยิ่งเติบโตขึ้นเป็นลำดับพวกเขาก็ยิ่งเสียโอกาสทางเศรษฐกิจนั้นไป ทำให้ผลประโยชน์ไปตกอยู่ที่นายทุนหรือพ่อค้ารายใหญ่ที่มีทุนและสามารถดำเนินการตามกฎระเบียบเหล่านั้นได้ หรือแม้แต่พ่อค้าท้องถิ่นเอง ก็ยังมีความกังวลต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐไทยที่ไม่มีความมั่นคงต่อเนื่อง เช่น เกิดการรัฐประหาร 3 ครั้งในรอบ 3 ทศวรรษเศษก็ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการค้าชายชายแดนเช่นกัน ภาพความมั่นคงในชีวิตจากการ “กินดี” ในกรณีพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกจึงมีลักษณะขัดแย้งกับความมั่นคงของชาติในพื้นที่ชายแดน

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเสนอให้เห็นภาพในระดับพื้นที่ชายแดนว่า นโยบายว่าด้วย “ความมั่นคงของชาติ” ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาค นับจากหลังสงครามเย็นเป็นต้นมาได้กระทบต่อ “ความมั่นคงของมนุษย์” ของผู้คนบริเวณพื้นที่ชายแดนอย่างไร ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกและพื้นที่เชื่อมโยง ได้ข้อค้นพบอันเป็นข้อเสนอของบทความนี้ว่า ยิ่งรัฐเน้นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเพื่อสร้างความมั่นคงของชาติ

บริเวณพื้นที่ชายแดน ทว่ากลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดน ยิ่งประสบปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิตมากขึ้น

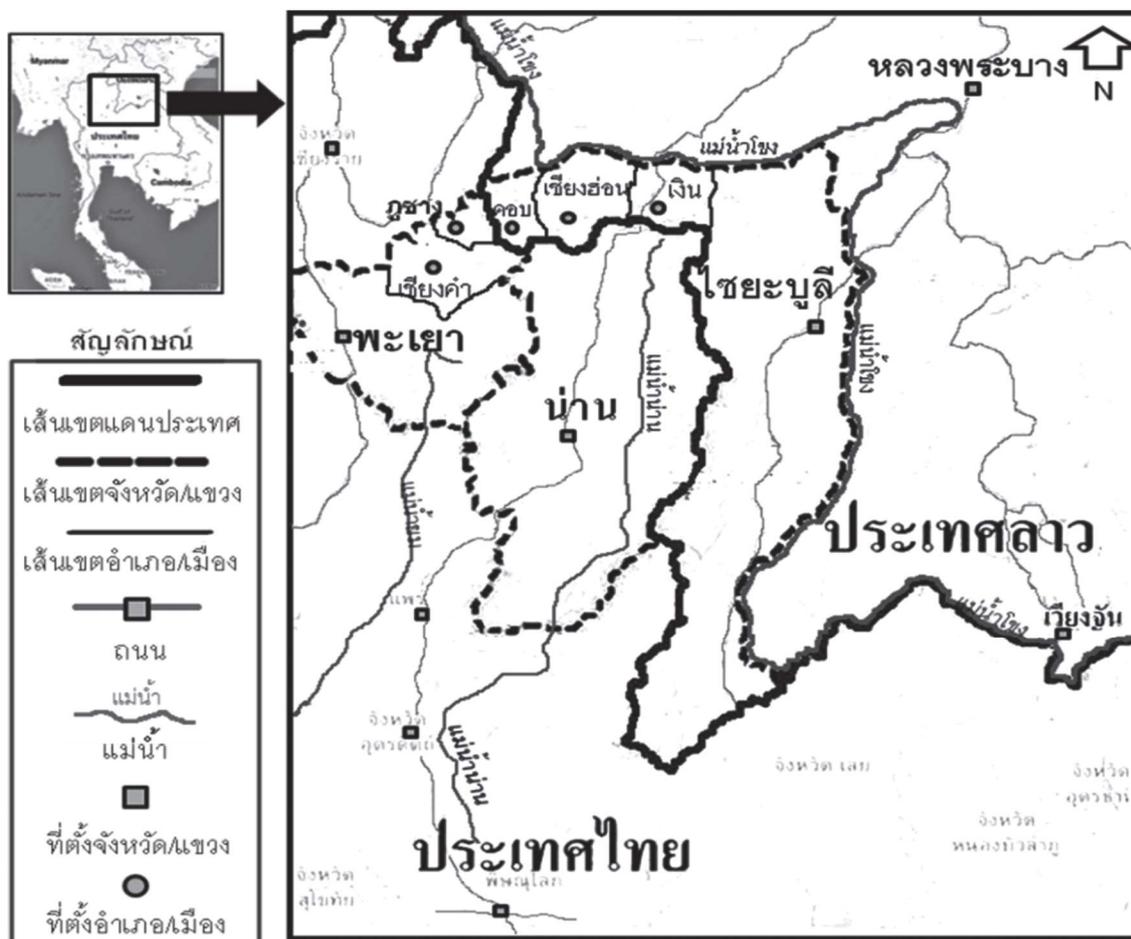
พื้นที่ศึกษาและบรรยากาศตลาดนัดชายแดนบ้านฮวก

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งด้วยการสัมภาษณ์ ในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) อาทิ เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ พ่อค้าแม่ค้า และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการค้าชายแดน จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดที่ว่าด้วยความมั่นคงของชาติและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมในการเขียนเนื้อหา ทั้งนี้ มีรายละเอียดของพื้นที่ศึกษาและภาพบรรยากาศการค้าชายแดนเบื้องต้น ดังนี้

พื้นที่ศึกษา: พื้นที่ชายแดนบ้านฮวกและพื้นที่เชื่อมโยง

พื้นที่ชายแดนบ้านฮวกและพื้นที่เชื่อมโยงในงานวิจัยนี้ หมายถึงชุมชนบ้านฮวกในตำบลภูซางที่มีอาณาเขตติดกับเมืองคอบ แขวงไชยบุรี ประเทศลาว ซึ่งมีประวัติศาสตร์ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กับบริบทความมั่นคงของพื้นที่ชายแดนตั้งแต่ยุครัฐแสงเทียนมาจนถึงปัจจุบัน ประการสำคัญคือ ตั้งแต่ยุคต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา บ้านฮวกกลายเป็นจุดผ่อนปรนชายแดนที่เปิดเพื่อทำการค้าชายกับประเทศลาว ปัจจุบันมีตลาดนัดชายแดนเกิดขึ้นที่บ้านฮวก พ่อค้าแม่ค้าทั้งฝั่งไทยและลาวต่างมาค้าขายกันที่ตลาดนัดนี้ทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน จนเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2561 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติยกระดับจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวกเป็นจุดผ่านแดนถาวร หลังจากที่ถูกผลักดันอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2560 ล่าสุด จังหวัดพะเยาเตรียมจัดงานยิ่งใหญ่ฉลองการยกระดับจุดผ่อนปรนการค้าบ้านฮวก อำเภอภูซาง เป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก ในวันที่ 18 ธันวาคม 2561 นี้ อย่างไรก็ตาม การจัดงานในครั้งนี้ ยังไม่เป็นการเปิดจุดผ่านแดนถาวรอย่างเป็นทางการ การข้ามแดน เข้า-ออก ยังคงใช้หนังสือ

ผ่านแดน (borderpass) ตามเดิม ยังไม่สามารถใช้หนังสือเดินทาง (passport) จนกว่าจะมีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวกอย่างเป็นทางการ และทาง สปป.ลาว มีการยกระดับด่านประเพณีปางมอน เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี เป็นด่านชายแดนถาวร (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพะเยา, วันที่ 14 ธันวาคม 2561)

แผนที่แสดงพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกและพื้นที่เชื่อมโยง

ดัดแปลงจาก: www.google.co.th/maps/

นอกจากนี้ พื้นที่เชื่อมโยงในงานวิจัยนี้หมายถึงบางชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อและไทยวนในอำเภอเชียงคำ หรือ “เมืองเชียงคำ” ซึ่งชุมชนชายแดนบ้านฮวกอำเภอภูซางเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงคำก่อนที่จะแยกตัวไปเป็นอำเภอใหม่

เมื่อปี 2551 เมืองเชียงคำมีประวัติศาสตร์ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์อันสัมพันธ์กับบริบทความมั่นคงทั้งด้านการทหารและด้านเศรษฐกิจบนพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ตอมนบนมายาวนานเช่นกัน แต่เดิมคนที่เมืองเชียงคำเดินเท้าข้ามไป-มาระหว่างฝั่งไทยกับฝั่งลาว แต่ยุคสงครามเย็นชายแดนได้ถูกปิดลง เมื่อเปิดชายแดนอีกครั้งในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ชาวบ้านที่นี่ต้องเดินทางโดยรถยนต์เพื่อไปผ่านด่านชายแดนที่บ้านฮวก ก่อนที่จะข้ามไปเยี่ยมญาติหรือทำการค้ากับคนฝั่งลาวที่เมืองคอบในแขวงไซยะบูลี ภายใต้บริบทการค้าชายแดนระดับภูมิภาคหลังจากการเปิดจุดผ่านแดนถาวร ย่อมมีความเชื่อมโยงกับความมั่นคงในชีวิตด้านเศรษฐกิจของผู้คนในแอ่งเมืองเชียงคำ (อำเภอภูซางและอำเภอเชียงคำ) ไม่ต่างจากชนชายแดนบ้านฮวกเช่นกัน

บรรยากาศตลาดนัดชายแดนบ้านฮวก

ระหว่างดำเนินโครงการวิจัยซึ่งเป็นที่มาของบทความนี้ ทีมนักวิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามหลายครั้งด้วยกัน แต่ในที่นี้จะขอนำเสนอข้อมูลจากการสังเกตการณ์การค้าและสัมภาษณ์ผู้ค้าและลูกค้าที่เข้าร่วมในตลาดนัดชายแดนพื้นที่บ้านฮวก เฉพาะของวันที่ 10 ตุลาคม 2560 จากการที่อำเภอภูซางได้กำหนดให้มีวันตลาดนัดเดือนละสองครั้ง คือ ทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน

เช้าวันของตลาดนัด คณะผู้วิจัยออกเดินทางถึงตลาดนัดเวลาประมาณ 7 นาฬิกา บริเวณสองฟากถนนสายหลักยังไม่มีผู้ค้ามาวางสินค้าขายแต่อย่างใด มีเพียงในซอยเล็กที่มีแผงขายสินค้ามาตั้งแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแผงของผู้ค้าชาวม้งที่ขายเสื้อผ้าที่เป็นชุดม้งสำเร็จรูป ยาสมุนไพร อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม มีดและพริ้ว ขณะที่บางแผงเป็นสินค้าเกษตรและของป่า เช่น กะหล่ำปลี ผักกาด แดงกวา แดงไทย หัวปลี เห็ด หน่อไม้ ฯลฯ ทั้งที่วางตามแผงและแบกกับดิน ตั้งแต่ต้นซอยจนสุดท้ายซอย ประมาณ 20 กว่าเจ้า แถวกลางซอยมีซอยย่อยแยกไปที่ตลาดขายเสื้อผ้า ระหว่างทางมีร้านขายผ้าของแม่ค้าที่เป็นคนอินเดียนั่งสังเกตแล้วกลุ่มลูกค้าที่เดินซื้อสินค้าทั้งร้านม้งและร้านคนอินเดียนั่งเป็นคนม้ง ส่วนบริเวณที่เป็นตลาดเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นแผงขายสินค้าที่น่าจะตั้งอยู่อย่างถาวร เพราะเป็นอาคาร

มีหลังคาหลายหลัง ขายทั้งเสื้อผ้าที่เป็นเสื้อยืดและเสื้อเชิ้ต กางเกงวอร์มและทั่วไป กระโปรง ผ้าชีน รองเท้าแตะ รองเท้าผ้าใบและรองเท้าบู๊ต กับของเด็กเล่น

เวลาล่วงเลยจนถึงประมาณเกือบ 8 นาฬิกา คณะผู้วิจัยเดินกลับมาที่ปากซอย บริเวณสองข้างทางของถนนสายหลักที่เชื่อมต่อผ่านหน้าวัดเข้าไปยังหมู่บ้าน เริ่มเห็นรถโดยสารชนแม่ค้าชาวลาวจากบนด่านที่ชายแดนมาลง แม่ค้าแต่ละคนเริ่มนำสินค้ามาวางบนพื้นที่ขอบถนนใหญ่ สินค้าส่วนใหญ่เป็นของป่า เช่น ยอดหวาย ยอดตำว ผักกูด หัวปลี ผลมะแขว่นดิบ วางปะปนกับผ้าทอและผ้าชีนไทลื้อและลาว อีกฟากหนึ่งของถนนเป็นเต็นท์และแผงของพ่อค้าแม่ค้าคนไทยที่ขายเนื้อหมูสด เนื้อไก่สด ปลาสดและปลาแห้ง ผลไม้หลากหลายชนิด หนอนไม้ไผ่ (รถด่วน) น้ำผึ้ง ฯลฯ

ด้านหลังของกลุ่มแม่ค้าจากฝ่งลาวและฝ่งไทยเป็นอาคารพาณิชย์เป็นร้านขายของชำ ร้านก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่ง กับร้านขายผ้าทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป เจ้าของร้านเหล่านี้เป็นคนในหมู่บ้าน นอกจากวันที่มีตลาดนัดแล้ว บางร้านเหล่านี้ก็เปิดขายสินค้าในวันธรรมดา แต่ไม่ค่อยมีลูกค้ามากนัก เจ้าของร้านรายหนึ่งบอกว่าเมื่อตอนเปิดจุดผ่อนปรนบ้านฮวกใหม่ๆ มาจนถึงประมาณสิบปีที่แล้ว ตลาดนัดคึกคักมาก มีแม่ค้าจากฝ่งลาวมามากกว่าทุกวันนี้ ส่วนลูกค้าจากหมู่บ้านใกล้เคียงก็มากันมาก ขายสินค้าดีและสนุกมาก แต่ช่วงประมาณสิบปีมานี้ ชบเซาลงไปมาก เพราะมีการเปิดตลาดนัดหลายแห่ง

จากการสังเกตการณ์ ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านและจากหมู่บ้านใกล้เคียง ทั้งที่เป็นไทยวน ไทลื้อและม้ง ตอนสายๆ ประมาณ 9 นาฬิกา มีรถบัสสามคันพากลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจากในเมืองเข้ามาเดินถ่ายรูปและซื้อสินค้า ซึ่งส่วนใหญ่เลือกซื้อสินค้าที่เป็นของป่าจากแม่ค้าที่นำเข้ามาจากฝ่งลาว จนเวลาประมาณ 11 นาฬิกา ผู้คนเริ่มลดน้อยลงไป กลุ่มผู้ค้าเริ่มเก็บสินค้าของตัวเองและเดินทางกลับ แต่ที่น่าสังเกตคือกลุ่มแม่ค้าที่เข้ามาจากประเทศลาว ก่อนที่พวกเขาจะเดินทางกลับ ได้เดินซื้อสิ่งของจำเป็นเพื่อนำกลับไปด้วย มีทั้งของใช้ในครัวเรือนและสินค้าสำหรับนำกลับไปขาย เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

นมกระป๋อง รองเท้า เสื้อผ้า รวมทั้งเส้นด้ายสำหรับทอผ้า ฯลฯ จากการสัมภาษณ์ แม่ค้าลาวรายหนึ่งบ่นว่าช่วงนี้ขายของไม่ดี เพราะไม่ค่อยมีคนซื้อสินค้าที่พวกเขา นำมาจากฝั่งลาว ทำให้เห็นจำนวนแม่ค้าจากฝั่งลาวลดลง แต่สำหรับตัวเองแล้ว ยังคงต้องมาขายของที่ตลาดนัด เพราะไม่มีอาชีพอื่นให้เลือกนัก

จากกรณีของตลาดนัดบริเวณชายแดนที่บ้านฮวกนี้ จะเห็นว่ามีได้มีเพียง ชาวบ้านในบ้านฮวกกับหมู่บ้านฝั่งตรงข้ามเท่านั้น หากแต่มาจากหมู่บ้านในพื้นที่ ไกลเคียงในอำเภอภูซาง อำเภอเชียงคำ และอำเภอเทิงที่มาขายและซื้อสินค้า มีทั้งชาวไทยวน (คนเมือง) ไทลื้อ ม้งที่อาศัยอยู่ทั้งฝั่งประเทศลาวและไทยมาพบปะ ซื้อขายสินค้ากัน อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านในบ้านฮวกและพ่อค้าแม่ค้า ทั้งจากฝั่งลาวและไทยบ่นออกมาคือ ปัจจุบันตลาดซบเซาลงไปมาก หากเทียบกับ ช่วงที่เปิดใหม่ ๆ จนถึงช่วงสิบปีก่อนหน้านี้

จากการค้าแบบคาราวานสู่การค้าข้ามแดน (ก่อนทศวรรษ 2440 ถึงทศวรรษ 2520)

ในยุคก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ หรือก่อนมีเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างไทย และลาว เมื่อปี 2446 เมืองเชียงค่านับเป็นหนึ่งในเมืองบนเส้นทางการค้า แบบคาราวานหรือพ่อค้าวัวต่างระดับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ตอนบนที่เชื่อมระหว่าง ล้านนา กับ ล้านช้าง จากเมืองเชียงคำ-เมืองคอบ ไปยังหลวงพระบาง หรือเส้นทาง ภายใต้อาณาจักรตั้งแต่เชียงตุง-เสียดแสน-เชียงของ-เทิง-เชียงคำ-จุน-ปง-บัว-น่าน หรือแม้แต่ในยุคที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลเหนือดินแดน ในแถบนี้ (ฝรั่งเศสครอบครองลาวระหว่างปี 2436-2496 ส่วนอังกฤษปกครองเมียนมา ระหว่างปี 2367-2491) เมืองการค้าเหล่านี้ก็ยังคงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนลงไป (ดูในโยชิยุกิ มาซุฮาระ, 2546; วราภรณ์ เรืองศรี, 2557; ชัยพงษ์ สำเนียง, 2560)

เรื่องราวของครอบครัวพ่อบุญมา แก้วปัญญา ชาวไทลื้อบ้านทุ่งมอก อำเภอ เชียงคำ นับเป็นกรณีตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นเมืองเชียงคำในฐานะเมือง

การค้าในยุคก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ ด้วยปู่ย่าพ่อบุญมาเป็นคนค้าขายข้ามแดนมาระหว่างเมืองคอบ (แขวงไซยะบูลี) กับเชียงคำ (จังหวัดพะเยา) สืบมาจนถึงรุ่นของพ่อ พ่อบุญมาแล้วถึงการไปมาค้าขายข้ามแดนสมัยนั้นว่า

สมัยรุ่นปู่ รุ่นพ่อของผมค้าขายแบบ ‘นายฮ้อย’ ทางลาวมีพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าเยอะ ก็เลี้ยงวัวควายแบบปล่อย แล้วเอามาขายฝั่งไทย ค้าขายแบบนี้ฮ้อย คือค้าหาบเร่ ขายไปพักไปเป็นจุดๆ ระหว่างทางเชียงคำ-เมืองคอบ ใช้เวลา 3-4 วัน สินค้าก็คือเอาวัว ควายของป่า มาขายฝั่งไทย แล้วซื้อเสื้อผ้า พริก เกลือ อาหารแห้ง ยาสามัญประจำบ้านกลับไปขายฝั่งลาว (สัมภาษณ์ พ่อบุญมา - นามสมมติ 2561)

เมื่อสยามและลาวสถาปนารัฐชาติสมัยใหม่ช่วงทศวรรษ 2440 ด้วยการกำหนดเส้นแบ่งพรมแดนขึ้น ทำให้เกิด “พื้นที่ชายแดน” ระหว่างรัฐขึ้นมา การค้าแบบคาราวานของพ่อค้าวัวต่างที่เคยค้าขายระหว่างเมือง แปรเปลี่ยนเป็น “การค้าข้ามแดน” ข้ามรัฐชาติหรือประเทศขึ้นมา รัฐเริ่มเข้ามาตั้งด่านตรวจตรา เก็บภาษีผู้คนและสินค้า ตลอดจนการออกนโยบายที่ให้รัฐเข้ามาควบคุมตลาดและเส้นทางการค้าชายแดนแทนที่พ่อค้าท้องถิ่นมากขึ้น (วรารักษ์ เรื่องศรี, 2557: 176-227) อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามเย็น คือตั้งแต่ทศวรรษ 2470 ถึงทศวรรษ 2520 เส้นพรมแดนรัฐชาติทวีความตึงเครียดไปโดยปริยาย การค้าข้ามแดนก็หยุดชะงัก โดยเฉพาะหลังเกิดการปฏิวัติในลาวเมื่อปี 2518 (ค.ศ. 1975) กับช่วงที่มีปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในพื้นที่ชายแดนพรมแดนไทย-ลาวปิดตัวลงอย่างถาวร และเมืองชายแดนอย่างเมืองเชียงของ เทิง (จังหวัดเชียงราย) เชียงคำ (จังหวัดพะเยา) ทุ่งช้าง ปัว แม่จริม (จังหวัดน่าน) กลายเป็นจุดหมายในการลี้ภัยสงครามของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์จากประเทศลาว ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ปฏิบัติการด้านความมั่นคงของชาติของทั้งประเทศไทยและลาว (ประสิทธิ์ ลีปรีชา และคณะ, 2558 และ 2560) กระนั้นก็ดี ในช่วงที่ไฟสงครามเย็นกำลังร้อนระอุนี้ การค้าชายแดนในพื้นที่เมืองเชียงคำ (และพื้นที่

ชายแดนบ้านฮวก) ยังมีได้ถูกตัดขาด แต่เป็นไปแบบไม่เป็นทางการและตามความสัมพันธฺ์ของระบบเครือญาติ

การค้าชายแดนบ้านฮวกก่อนการปิดชายแดนในช่วงสงครามเย็น ชาวบ้านมักเรียกว่า “การค้าแบบนายฮ้อย” โดย “พ่อทอง” ทอง ธรรมศิริ อายุ 86 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านฮวก เล่าถึงพัฒนาการการค้าข้ามแดนบ้านฮวกว่า ช่วงเวลานั้นไปมากันสะดวก ถึงเส้นทางจะลำบากต้องเดินเท้า แต่ก็ไม่มีเจ้าหน้าที่ทั้งไทยและลาวตรวจตรา จะพักค้างอ้างแรมก็คืนก็ได้ “จะค้าขายอะไรกันก็ได้ ราคาสินค้าต่างๆ ก็ถูก สมัยนั้นเราก็มีฝ้าย ฝั ง โ น้ น มี ผ้า ทอ ทาง เขาก็ มี พริก ส่วนเกลือนี้ เขาก็เอาจากบ้านเราไปกิน แล้วก็ มี ค้า วัว ค้า ควาย กัน มันถูก สมัยก่อนเลี้ยงวัวเลี้ยงควายกัน เราไปซื้อบ้านเขาก็ยังมีอยู่” ครั้นเมื่อลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองพรมแดนไทย-ลาวปิดตัวลง เริ่มมีเจ้าหน้าที่ทหารและฝ่ายความมั่นคงของไทยทยอยเข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน

พื้นที่ชายแดนเชียงคํา-เมืองคอบ ในช่วงลาวปิดประเทศ ระหว่าง ปี 2518-2531 ปราบกฏการค้าข้ามแดนแบบ “กองทัพนมด” และการ “รบไปค้าไป” ดังที่ “พ่อบุญมา” อดีตทหารช่วยรบชาวไทลื้อที่ช่วยหน่วยงานความมั่นคงไทยในช่วงนั้น (ดูในประสิทธิ์ ลิปรีชา และคณะ, 2558) เล่าถึงประสบการณ์การค้าแบบของตนโดยอาศัยเครือข่ายพี่น้องสองฝั่งในขณะที่ยังทำการรบด้วย

สมัยเป็นทหารช่วยรบก็เริ่มค้าขายไปด้วย ช่วงปี 2526-2532 ที่รบกันหนัก ๆ ผมถูกส่งไปทำหน้าที่ปลุกกระดมสร้างมวลชน ไปแฝงตัวอยู่ในพื้นที่ แล้วก็ค้าขายไปด้วย เอาของทางบ้านเราไปขาย เพราะชาวบ้านฝั่งนั้นไม่มีของกินของใช้...สมัยนั้น คนเมืองคอบใช้ของ [สินค้า] ไทยหมด เงินก็ใช้เงินไทย...เราไปแทรกซึม แล้วก็แจกยา ชาวบ้านเขาต้องการมาก (พ่อบุญมา - นามสมมติ 2560)

เช่นเดียวกับกรณี “พ่ออิน” อดีตทหารไทลื้ออีกรายที่ทำการค้าชายแดนเชียงคํา-เมืองคอบ แบบ “รบไปค้าไป” พ่ออินเล่าว่า ช่วงก่อนมาเป็นทหาร ตัวเองก็ยังได้ค้าขายข้ามแดนกับคนฝั่งเชียงคํา นำสินค้าจำพวก มะแขว่น มะพร้าว เมียง

พริก ยาสูบ หมู วัว ควาย มาขายฝั่งไทย ขากลับเอาขนม นม เนย เกลือ ผงชูรส น้ำปลา ปลากระป๋อง กลับไปฝั่งลาว นอกจากเป็นทหาร พ่ออินยังเป็น “หมอชาวบ้าน” ไปด้วย พ่ออินเป็นทหารก็เรียนเพิ่มเติมจากหน่วยรบ จากเป็นหมอรักษาเพื่อนทหาร พ่ออินก็ตระเวนรักษาคนบริเวณชายแดนบ้านฮวก-เมืองคอบ เพราะสถานการณ์ตอนนั้นการรักษาพยาบาลในฝั่งลาวขาดแคลนเป็นอย่างมาก ทำให้พ่ออินได้ช่วยคนไปพร้อมกับสร้างรายได้ให้ตนเองด้วย

นอกจากทหารกลุ่มนี้ครบเก่าได้ปูเส้นทางการค้าชายแดนในช่วงสงครามแล้ว พลเรือนอย่างชาวบ้านฮวกหลายคนก็สร้างเส้นค้าขายชายแดนในช่วงปิดชายแดนด้วยเช่นกัน แม่ลอง ธรรมศิริ แกนนำกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านฮวกเล่าบรรยากาศลักลอบค้าขายข้ามแดนว่า

แม่ [ลอง] ค้าขายชายแดนมาตั้งแต่สมัยสำนักงานด้านอยู่ที่อนามัย (ท้ายหมู่บ้าน) ตอนนั้นยังมีแค่ อส. (อาสารักษาดินแดน) ช่วงปี 2524-2525 (ช่วงปิดพรมแดน) พี่น้องฝั่งลาวต้องการพวกเกลือ ผ้าอนามัย ยาแก้ปวด มาก ชาวบ้านเราก็แอบเอาของพวกนั้นไปซ่อนไว้ หลังอนามัยตอนกลางคืน พ่อตอนเช้ามาก็บอก อส. ว่าเอาวัวควายไปกินหญ้าหลังอนามัย แต่จริง ๆ คือ ไปเอาของไปขายให้พี่น้องฝั่งลาว...ตอนนั้นคนบ้านฮวกค้าขายกับฝั่งลาวกันเยอะ สนุกสนานมาก เพราะเจ้าหน้าที่ไม่เข้มงวดอะไรมาก (สัมภาษณ์แม่ลอง ธรรมศิริ 2561)

นอกจากค้าขายของกินของใช้แล้ว แม่ลองเล่าว่า ชาวบ้านฮวกยังไปขนส่งเหล็กที่โรงเลื่อยเก่า (ตั้งอยู่ตรงด่านปางมอญของลาวในปัจจุบัน) เจ้าของโรงเลื่อยเป็นนักธุรกิจไทยที่เคยไปลงทุนในฝั่งลาวช่วงต้นสงครามเย็น และต้องปิดตัวลงเมื่อมีการปิดพรมแดนหลังลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 2518 โรงเลื่อยเก่ากลายเป็นพื้นที่ตลาดอย่างไม่เป็นทางการระหว่างคนบ้านฮวกกับพี่น้องฝั่งลาว ชาวบ้านฮวกเห็นมีเศษเหล็กอยู่มากจึงลักลอบนำมาจากโรงเลื่อย 2 บาท เมื่อทางการไทยและลาวเห็นว่าไม่สามารถหยุดการลักลอบค้าขายของคนสองฝั่งได้จึงเป็นที่มาของการเกิดจุดผ่อนปรนบ้านฮวกในเวลาต่อมา (ต้นทศวรรษ 2530)

พัฒนาการการค้าพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวตอนบนบริเวณเมืองเชียงคำและพื้นที่บ้านฮวกในยุคอาณานิคมมาจนถึงยุคสงครามเย็นดำเนินไปบนพื้นฐานการค้าแบบคาราวานหรือพ่อค้าวัวต่าง ภายใต้เครือข่ายการค้าระดับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ตอนบนที่มีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรและนครรัฐ จวบจนรัฐชาติสมัยใหม่ได้ก่อเกิดขึ้น กลายเป็นการค้าชายแดนที่รัฐเริ่มเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้นเป็นลำดับ และแม้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและยุคสงครามเย็น พรมแดนรัฐชาติจะตั้งเครียดไปด้วยเรื่องความมั่นคงทางการทหาร แต่ผู้คนในพื้นที่ชายแดนส่วนหนึ่งก็ยังหาช่องทางในการค้าชายข้ามแดนตามโอกาสและความสัมพันธ์ที่พวกเขาและบรรพบุรุษเคยสร้างไว้ อย่างไรก็ตาม การค้าชายแดนในบริเวณพื้นที่ชายแดนบ้านฮวก และพื้นที่เชื่อมโยงดังกล่าวไม่ได้มีปริมาณการค้าที่มากมายจนสามารถสะท้อนถึงความมั่นคงและมั่งคั่งของชนชายแดนบริเวณนี้ จวบจนกระทั่งการเกิดขึ้นจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก

กำเนิดและความรุ่งเรืองของการค้าชายแดนบ้านฮวก (ทศวรรษ 2530 และ 2540)

จุดผ่อนปรนบ้านฮวกเป็นหนึ่งในด่านชายแดนไทย-ลาวตอนบนที่เกิดขึ้นภายใต้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” เปิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้คนสองฟากฝั่งไปมาหาสู่และค้าขายกัน ในช่วงทศวรรษแรกของการเปิดด่านบ้านฮวก คือตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา ชาวบ้านฮวกให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่าการค้าชายในยุคต้นนี้คึกคักมาก ชาวบ้านหันมาค้าขายไปด้วยในยามที่ว่างจากการทำไร่ทำสวน บางคนผันตัวไปประกอบอาชีพรถโดยสารจากด่านมายังตลาดบ้านฮวกที่จะมีตลาดนัดทุกวันๆที่ 10 วันที่ 20 และวันที่ 30 ของเดือน (ภายหลังยกเลิกวันที่ 20) อย่างไรก็ตาม ความเฟื่องฟูของเศรษฐกิจบ้านฮวกมิได้เกิดจากนโยบายด้านเศรษฐกิจระดับภูมิภาคของรัฐเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการค้าแบบกองทัพมดที่สั่งสมมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นดังกล่าวข้างต้น

กำเนิดการค้าชายแดนบ้านฮวก

นายอนุศาสตร์ สุริยา กำนันตำบลภูซาง ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกำเนิดการค้าชายแดนบ้านฮวกว่า ในช่วงก่อนลาวปฏิวัติ พ.ศ. 2518 ประมาณ 2 ปี ผังลาวขาดแคลนสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพ จึงเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน พี่น้องฝั่งลาวซื้อสินค้าจำเป็นพวกเกลือ เครื่องนุ่งห่ม ผงซักฟอก สบู่ ยารักษาโรค ขณะที่คนฝั่งไทยก็ซื้อไปยาสูบ ยาเส้น จ๊ว ควาย หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น พอลาวเกิดการปฏิวัติ เปลี่ยนรัฐบาล มีการปิดประเทศ การติดต่อค้าขายแบบไม่เป็นทางการดังกล่าวหยุดลงไปเกือบ 10 ปี (ช่วงเวลานี้เองที่เปิดโอกาสให้เกิดการค้าแบบ “กองทัพมด”) ต่อมาในปี 2527 มีคนฝั่งไทยจำนวนหนึ่งข้ามไปยังบ้านปางมอญของลาวที่เคยเป็นที่ตั้งโรงเลื่อยไม้ในยุคที่มีการสัมปทานป่าไม้ คนกลุ่มนั้นเห็นว่ามีเศษเหล็กอยู่หลังโรงเลื่อยที่ปิดกิจการไปแล้ว จึงถอดและนำมาขาย กลายเป็นการเปิดพื้นที่การค้ากับคนลาวอีกครั้งดังที่แม่ลองได้ให้ข้อมูลว่า “คนบ้านฮวกก็พากันไปเอาเศษเหล็กมาขาย กิโลหนึ่งประมาณ 50 สตางค์ ถึง 2 บาท พวกกันเข้าไปขโมยเอาเหล็กไปขาย บางคนวันหนึ่งได้เหล็กประมาณ 100 กว่าโล ก็เป็นเงิน 200-300 บาท วันหนึ่ง ๆ หาเงินได้เท่านี้ถือว่าดีมากในยุคนั้น คนฝั่งไทยก็พากันไปมากขึ้น”

จากจุดนี้เองที่คนฝั่งไทยพบปะกับคนฝั่งลาวที่ต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนข้าวของเครื่องใช้ในช่วงหลังปฏิวัติประเทศ จนนำมาสู่การแลกเปลี่ยนค้าขายกันอย่างไม่เป็นทางการอีกครั้ง เมื่อคนฝั่งลาวดังเช่นคนไทลื้อบ้านหัวเมือง (ห่างจากพรมแดนไทย-ลาวประมาณ 30 กิโลเมตร) ระบุว่ามีคนฝั่งไทยมาที่บ้านปางมอญก็เข้ามาพบปะและร้องขอให้เอาสินค้าจำเป็น เช่น เกลือ มาม่า ยาเส้น สบู่ ผงซักฟอก มาขาย จนทางทหารลาวเข้ามารับรู้เรื่องการลักลอบนำเหล็กไปขายและการค้าขายกับคนลาว แต่เหล่าทหารก็ต้องการสินค้าที่จำเป็นเช่นกัน จึงไม่ได้ห้ามการติดต่อค้าขายของคนสองฝั่ง

ยุคทศวรรษ 2520 สถานการณ์ฝั่งลาวก็ยังไม่สงบ ทำให้เกิดคลื่นชาวลาวอพยพ ที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งที่เป็นชาวม้ง เมี่ยน ไทลื้อ ไทยวน ฯลฯ

อพยพเข้ามาอยู่อาศัยอพยพฝั่งไทยที่ตั้งอยู่ที่บ้านแก (บริเวณที่ตั้งตัวอำเภอภูซางในปัจจุบัน) เป็นหมื่นคน ส่วนใหญ่ของผู้อพยพเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศที่สาม ขณะที่บางส่วนได้ออกมาอยู่กับญาติพี่น้องนอกค่ายอพยพ บางส่วนที่เป็นชายฉกรรจ์ได้ช่วยทางการไทยเฝ้าระวังพื้นที่ชายแดนจนกระทั่งสถานการณ์ทางการเมืองในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศได้เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ และนำมาสู่การเปิดพรมแดนไทยเพื่อทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ในระดับพื้นที่ชายแดนอำเภอภูซางกับอำเภอเชียงคำ บ้านฮวกจึงกลายเป็นหนึ่งในจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนที่มีการผ่อนผันให้ผู้คนสองประเทศเดินทางข้ามไปมาหาสู่กันและทำการค้าขายได้ แต่จำกัดการข้ามแดนเฉพาะพื้นที่บ้านฮวกเท่านั้น ทำให้เศรษฐกิจบ้านฮวกเริ่มคึกคักขึ้น

ยุครุ่งเรืองของค้าชายแดนบ้านฮวก

ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” อันนำมาซึ่งความร่วมมือ “โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” (Greater Mekong Sub-region – GMS) และถัดมาเป็นความร่วมมือ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ก่อให้เกิดการลงทุน การค้าและการเดินทางของผู้คนข้ามชายแดนไทยและลาวมากขึ้น พื้นที่ชายแดนทางภาคเหนือของไทยและลาวได้ถูกเปิดเป็นจุดผ่อนปรนชายแดนและด่านตรวจคนเข้าเมืองสากลหลายแห่ง เป็นต้นว่า จุดผ่านแดนสามเหลี่ยมทองคำ (เชียงใหม่) จุดผ่านแดนถาวรเชียงของ-บ่อแก้ว จุดผ่อนปรนต้นผึ้ง (เชียงใหม่) จุดผ่อนปรนแจมป๋อง (เวียงแก่น) จุดผ่อนปรนบ้านฮวก (ภูซาง พะเยา) จุดผ่อนปรนบ้านใหม่ชายแดน (สองแคว น่าน) และจุดผ่านแดนห้วยโก๋น-เมืองเงิน เป็นต้น

สำหรับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก หลังจากทางรัฐบาลไทยได้เข้ามาทำถนนลาดยางให้ในปี 2535 เมื่อถนนเสร็จ ก็มีการเปิดด่านเป็นจุดผ่อนปรนในปีเดียวกัน หลังจากนั้นการค้าชายแดนระหว่างบ้านฮวก-เมืองคอบเต็บโตอย่างต่อเนื่องจากการค้าชายแดนแลกเปลี่ยนสินค้าทั่วไปเริ่มขยายไปสู่การลงทุนในภาคเกษตร อาทิ

เช่น ช่วงปี 2538-2539 คนฝั่งไทยเริ่มเข้าไปสนับสนุนให้คนฝั่งลาวปลูกถั่วลิสง เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เพื่อนำมาขายฝั่งไทย หลังจากนั้นก็มีการสนับสนุนให้ปลูกข้าวโพด งา ลูกเดือย มันสำปะหลัง งาดำ งาขาว และของป่า เมื่อคนฝั่งลาวมีรายได้ก็ซื้อ สินค้าอุปโภคบริโภคและวัสดุก่อสร้างจากฝั่งไทย

การค้าชายแดนบ้านฮวกเริ่มขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ เกิดตลาดชายแดน บ้านฮวก เมื่อปี 2538 โดยจังหวัดพะเยาและแขวงไชยะบูลีได้ทำการบันทึก การประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน ไทย-ลาวว่า ทุกวันที่ 10, 20 และ 30 ของเดือน (ภายหลังได้ยกเลิกวันที่ 20) จะมีการเปิดตลาดนัดชายแดนเพื่อเป็นการสนับสนุนการค้าชายแดน ประชาชน ทั้ง 2 ฝั่งจะมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ทำให้พ่อค้าจากต่างถิ่นเข้ามาค้าขาย และผู้คนต่างถิ่นเริ่มสนใจเข้ามาท่องเที่ยวเมืองชายแดน ธุรกิจการท่องเที่ยวเกิดขึ้น พ่อค้าแม่ค้าฝั่งไทยมักนำเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันไปขาย ขณะที่ คนจากฝั่งลาวจะขายของป่าหรือสินค้าการเกษตรที่ฝั่งไทยหายาก เช่น มะแขว่น (ลูกระมาศ) ผ้าทอ แม่ค้าหลายรายเป็นไทลื้อเมืองคอบมักจะเข้ามาพักอยู่กับญาติ พี่น้องหนึ่งคืนก่อนที่จะมีตลาดนัดในวันรุ่งขึ้น และยังมีพื้นที่ของตลาดด้านทิศเหนือ ที่จะเป็นพื้นที่สินค้าของชาวม้ง เช่น ผ้าม้ง อาหารม้ง หรือแผ่นซีดีเพลงม้ง นอกจากนี้ การที่ตลาดชายแดนเกิดขึ้นเดือนละสองครั้ง เป็นผลให้ชาวบ้านฮวกส่วนหนึ่งผัน ตัวเองไปเป็นพ่อค้าแม่ค้าหรือประกอบอาชีพรถรับจ้างเพื่อรับส่งคนจากด่าน บ้านฮวกไปยังตลาดเชียงคำหรือเมืองพะเยา

นายบุญเลื่อน สุภาษิต หรือ “ครูบุญเลื่อน” ข้าราชการครูเกษียณ พ่อค้าผ้า ทอรายใหญ่ในตลาดบ้านฮวก (และยังเคยลงทุนภาคการเกษตรข้ามแดนด้วย) พูดถึงความรุ่งเรืองของการค้าข้ามแดนพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกในยุคก่อนปี 2540 ว่า

เมื่อก่อนเส้นทางยังไม่ดี การเปิดจุดผ่อนปรนช่วงแรกจะอนุญาต ให้คนฝั่งลาวมาได้ถึงแค่บ้านฮวก ช่วงก่อนปี 2540 ตลาดบ้านฮวก รุ่งเรืองมาก การค้าผ้าดีมาก เราเป็นแหล่งผ้าทอต้น ๆ ที่ส่งขาย ทั่วประเทศ เราเอาฝ้ายไปให้คนฝั่งลาวทอ แล้วก็ไปรับมาส่งขาย

เชียงใหม่ เมืองน่าน สินค้าพวกน้ำมันเบนซิน ดีเซล ก็ขายดี สินค้าอุปโภคบริโภคขายดิบขายดี แค่ว่าคนฝั่งลาวจะมาซื้อเป็นกิโล ๆ เลย ของป่าอย่างฟาน (อีแก้ง) กระแต กระรอก หนังกวายเป็นทั้ง ขายเป็น คีตกักมาก (สัมภาษณ์นายบุญเลื่อน สุภาสิต 2561)

เช่นเดียวกับแม่ฮ่องพุดถึงบรรยากาศการค้าชายชายแดนที่บ้านฮวก “บูม” เพราะทางการไทยอนุญาตให้คนฝั่งลาวข้ามมาได้เพียงเฉพาะบ้านฮวกเท่านั้น “ช่วงเปิดด่านใหม่ ๆ ปี 2537-2538 บ้านฮวกคึกคักสุด ๆ มองไปทางไหนก็มีแต่คน ยิ่งวันที่มีตลาดนัดวันที่ 10, 20, 30 รถโดยสารรับคนลาวจากด่านมาตลาดนัด บ้านฮวก (ประมาณ 3 กิโลเมตร) ได้วันละสองสามพันบาท ชาวบ้านที่มีบ้านริมถนน ก็เปิดร้านของชำกันทุกหลัง” แต่กระนั้น ชาวบ้านฮวกก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพ มาค้าขายเต็มรูปแบบ เพียงแต่เพิ่มอาชีพค้าขายเสริมอาชีพเกษตรกรรมที่ทำมานาน โดยเฉพาะฤดูแล้ง เป็นช่วงที่ชาวบ้านเสร็จการเก็บเกี่ยวผลผลิตและขายผลผลิตจำพวกข้าวโพด ถั่ว ข้าวไร่ จากนั้นก็เว้นว่างจากงานเกษตร หันมาค้าขายชายแดน ทำให้ตลาดชายแดนบ้านฮวกคึกคักเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ นายทุนท้องถิ่นภูซาง-เชียงคำซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำระดับชุมชนและอำเภอยังข้ามไปลงทุนในภาคการเกษตรในฝั่งลาวด้วย กำหนดอนาคตแล้ว

มีการไปส่งเสริมปลูกถั่วลิสงในปี 2538 แล้วจากนั้นก็รับซื้อกลับมาขายฝั่งไทย ทางลาวเขาก็ยินดีที่มีคนเข้าไปส่งเสริมให้กับชาวบ้านเขา แล้วก็ยังมีมีการไปส่งเสริมเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ไปด้วย จากถั่วลิสงมาเป็นการส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพด จากข้าวโพดก็มาเป็นงา จากงาก็มาเป็นลูกเดือย และอีกหลากหลายชนิด (สัมภาษณ์นายอนุศาสตร์ สุริยา 2560)

กำหนดแน่แล้วถึงการขยายตัวของเศรษฐกิจชายแดนบ้านฮวกว่า เมื่อคนลาวขายผลผลิตได้ ก็กลับมาซื้อของฝั่งบ้านฮวก และต่อมารคมนาคมระหว่างไทยกับลาวยังไม่สะดวก ตัวกำหนดและนายทุนท้องถิ่นที่ค้าขายข้ามแดนก็ผลักดันให้ทางการไทยเข้ามาปรับปรุงเส้นทางให้ดีขึ้น เมื่อคนฝั่งลาวมีรายได้ขึ้นก็เริ่มสั่งวัสดุ

ก่อสร้าง เช่น ปูน เหล็ก จนถึงสิ่งน้ำมันเชื้อเพลิงจากฝั่งไทย เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนทำให้คนนอกชุมชนเริ่มทยอยเข้ามาลงทุนค้าขายด้วย บ้านฮวกกลายเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้นในฐานะตลาดนัดชายแดนอีกแห่งหนึ่งของพรมแดนไทย-ลาว เริ่มมีธุรกิจที่พักรีสอร์ตเข้ามาเปิดบริเวณระหว่างน้ำตกภูซางกับบ้านฮวก และงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินในช่วงสงกรานต์ปีเก่าที่ด่านบ้านฮวกได้กลายเป็นกิจกรรมร่วมในพื้นที่ชายแดนที่เป็นที่เชิดหน้าชูตาของชุมชนและพะเยา

ข้อสังเกตประการหนึ่งสำหรับสาเหตุที่ทำให้การค้าชายแดนบ้านฮวกรุ่งเรืองช่วงปลายทศวรรษ 2530 ถึงต้นทศวรรษ 2540 คือ นอกจากความต้องการสินค้าจากไทยของคนฝั่งลาวมีจำนวนมาก (เนื่องจากเพิ่งสิ้นสุดภาวะสงคราม) แล้วเป็นเพราะรัฐไม่ได้เข้ามากำกับควบคุมเต็มรูปแบบเช่นจุดผ่านแดนถาวรเชียงแสนหรือเชียงของที่มีการใช้กลไกของรัฐเชิงหน่วยงานและกฎระเบียบ ที่จุดผ่อนปรนบ้านฮวกมีเพียงหน่วยงานของอำเภอ (อาสารักษาดินแดน หรือ อส.) เข้ามาดูแลทำให้ชาวบ้านมีความคล่องตัวในการดำเนินกิจกรรมการค้าข้ามแดนอย่างเต็มที่โดยอาศัยเครือข่ายญาติพี่น้องสองฝั่งที่สัมพันธ์กันมาตั้งแต่ยุคก่อนเกิดรัฐชาติในการติดต่อค้าขาย ในยุคนี้อาสาชาวบ้านส่วนใหญ่ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “การค้าชายแดนทำให้ชาวบ้านฮวกกินดีอยู่ดีไม่น้อย” (จากการพูดคุยกับชาวบ้านฮวกและพ่อค้าแม่ค้า ผู้ให้บริการรถโดยสารที่ตลาดเชียงคำอย่างไม่เป็นทางการ)

ยุคความรุ่งโรยของตลาดชายแดนบ้านฮวก (กลางทศวรรษ 2540 ถึงปัจจุบัน)

หลังจากการค้าชายแดนบ้านฮวกรุ่งเรืองมาได้ราวหนึ่งทศวรรษ เข้าสู่กลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา กลับต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงสำคัญประการแรก หน่วยงานรัฐและนายทุนจากนอกชุมชนเริ่มเข้ามามากขึ้น โดยหน่วยงานรัฐเริ่มเข้ามาประจำที่ชุมชนบ้านฮวกตั้งแต่สมัยสงครามเย็น มีกองร้อยอาสารักษาดินแดน (อส.) กับตำรวจภูธรประจำการอยู่ เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยตาม

แนวชายแดน นับตั้งแต่เกิดจุดผ่อนปรนบ้านฮวกขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2535 หน่วยงาน อส. ได้เข้ามาดูแลเรื่องคนเข้าออกจุดผ่านแดน ต่อมาประมาณปี 2542 ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) กับทหารพราน เข้ามาประจำเพื่อดูแลเรื่องความมั่นคงชายแดน หลังจากการค้าชายแดนมีความคึกคัก หน่วยงานศุลกากร (สำนักงานหลักอยู่ที่ เชียงของ) เข้ามาช่วง พ.ศ. 2544 เพื่อจัดการเรื่องภาษีสินค้าเข้าออก และในปี 2553 ก็มีหน่วยงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) เข้ามา เช่นเดียวกับหน่วยงานจาก กรมปศุสัตว์และหน่วยงานจากกรมป่าไม้ตามเข้ามาประจำที่ด่าน แต่ละหน่วยงาน จะส่งเจ้าหน้าที่ขึ้นมาประจำด่านหน่วยงานละ 2-3 คน (ส่วน อส. จะขึ้นมาประจำ 5-7 คน) รวมแล้วมีเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานตรงจุดผ่านแดนประมาณ 26 คนต่อวัน นอกจากนั้นแล้วยังมีนายทุนจากนอกพื้นที่เข้ามาทำธุรกิจข้ามชายแดนในพื้นที่ มากขึ้น ตัวอย่างคือบริษัททำโรงโม่หินที่เข้ามาตั้งสำนักงานและจุดพักสินค้า ในหมู่บ้าน แต่วัตถุประสงค์คือหินนั้นได้ข้ามไปสัมปทานและโม่ในฝั่งลาว เพราะฝั่งไทย ในเขตพะเยาและเชียงราย รัฐได้ออกกฎหมายห้ามการสัมปทานและโม่หิน

ประการต่อมา อิทธิพลการค้าและการลงทุนจากจีน ภายใต้การพัฒนา เศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค อย่างเช่น โครงการความร่วมมือ GMS โครงการสี่เหลี่ยม เศรษฐกิจ และเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ได้ทำให้พื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ตั้งแต่แม่สาย เชียงแสน เชียงของลงมา เกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดด้วย แรงหนุนจากทุนจีนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการสร้างถนนเส้น R3A (R3A คือ R = road, 3 = China Laos Thailand, A = Asia) ภายใต้โครงการ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” เชื่อมต่อเมืองคุนหมิง-กรุงเทพฯ ผ่านตอนเหนือของลาว ถนนเส้นนี้ได้นำพาทุนจีน หลังไหลเข้าสู่ทางตอนเหนือของลาวและพื้นที่ชายแดนไทยอย่างมาก โดยเฉพาะ ในฝั่งลาวเศรษฐกิจขยายตัวแบบก้าวกระโดดในช่วงทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา เกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะกว่า 11 เขต (ศูนย์ข้อมูลธุรกิจไทย ในลาว <http://www.thaibizlao.com/lao/knowledges/detail.php?id=20414>) ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ลาวตอนกลางและตอนเหนือ จนนำมาสู่นโยบายระหว่าง ไทยกับลาวที่จะพัฒนาบ้านฮวก-เมืองคอบเป็นด่านสากลในช่วงปลายทศวรรษ 2550 ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้ก็ดึงดูดนักธุรกิจทั้งจีนและไทย (ทั้งท้องถิ่นและต่างถิ่น) เข้ามาลงทุนในพื้นที่ชายแดนนี้มากขึ้น

ปัจจัยสองประการข้างต้นสะท้อนถึงการที่รัฐมุ่งสร้างความมั่นคงของชาติ ด้วยความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคอาเซียน พื้นที่ชายแดนจึงกลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยเพราะรัฐปรับเปลี่ยนความมั่นคงของชาติแบบเดิมเป็นความมั่นคงของชาติแบบใหม่ที่หมายรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดนควบคู่กับการป้องกันประเทศ

ประการสุดท้าย ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทย นับตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เกิดรัฐประหารถึงสามครั้ง คือ “พฤษภาทมิฬ ปี 2535” “รัฐประหารปี 49” และ “รัฐประหารปี 57” รวมทั้งวิกฤติเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” ในปี 2540 เป็นปัจจัยที่นอกจากจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของเศรษฐกิจระดับประเทศแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายแดนเป็นอย่างมาก ยามใดที่เกิดความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองขึ้นในระดับชาติ พื้นที่ชายแดนจะกลายเป็นประเด็นอ่อนไหวว่าด้วยความมั่นคงของชาติขึ้นมาทันที ดังกรณีการปิดด่านรอบราชอาณาจักรไทยหลังเหตุการณ์รัฐประหารแต่ละครั้ง พร้อมด้วยการปรับเปลี่ยนนโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้านที่เน้นความมั่นคงทางการทหารและการเมืองมากกว่าความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ แทนที่ปัจจัยทั้งสามประการจะส่งเสริมให้การค้าชายแดนบ้านฮวกรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น ทว่ากลับทำให้ความรุ่งเรืองของการค้าชายแดนบ้านฮวกร่วงโรยลงจนถึงปัจจุบัน

ความร่วงโรยของการค้าชายแดนบ้านฮวก

หลังจากที่เกิดบรรยากาศการร่วมมือด้านเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทำให้การค้าชายแดนบ้านฮวก “บูม” ได้ประมาณหนึ่งทศวรรษ รัฐก็พยายามเข้ามาจัดการพื้นที่ชายแดนมากขึ้นเช่นเดียวกับการเข้ามาของนายทุนจากนอกชุมชน นับจากช่วงกลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ภายใต้กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่เข้มข้นขึ้นเป็นลำดับ ทว่าการเข้ามาบริหารจัดการด้านของรัฐไม่ได้เอื้อต่อกิจกรรมการค้าชายแดนแบบที่ถนัดมากนัก ทั้งก้านอนุศาสตร์และแม่ลองให้ข้อมูลตรงกันว่า เมื่อมีหน่วยงานรัฐมากขึ้น การค้าชายข้ามแดนต้องผ่าน

การตรวจสอบและปฏิบัติตามเงื่อนไขตามกฎระเบียบของหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น การค้าชายแดนสินค้าเกษตรต้องผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานการเกษตร ปศุสัตว์ และสาธารณสุข รวมถึงการต้องผ่านพิธีการด้านศุลกากรที่ต้องไปลงทะเบียนถึงที่อำเภอเชียงใหม่ซึ่งมีทั้งต้นทุนเงินและต้นทุนเวลา ทำให้ผู้ค้าที่เป็นนายทุนใหญ่ได้เปรียบพ่อค้าท้องถิ่น นอกจากนี้เรื่องแรงงานที่นายทุนจากภายนอกเข้ามาทำให้เขตแดนค่าแรงสูงขึ้น ก็ยิ่งทำให้พ่อค้าท้องถิ่นไม่มีทุนรอนจะสู้ค่าจ้างแรงงาน จึงส่งผลกระทบต่อกิจการไปด้วย

นอกจากนี้ กำนันอนุศาสตร์ยังให้ข้อสังเกตว่า ปัญหาว่าด้วยเจ้าหน้าที่รัฐทั้งสองฝั่งเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้การค้าชายแดนบ้านฮวกทรวดโทรม ทางการลาวมีมาตรการเก็บภาษีที่ไม่แน่นอน เก็บในลักษณะ “ภาษีตามอำเภอใจ” ในขณะที่เจ้าหน้าที่ฝั่งไทยบางรายแสวงหาผลประโยชน์ ปัจจัยเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝั่งส่งผลให้สินค้าที่ค้าขายนั้นมีราคาแพง ก็ยิ่งทำให้การค้าล่าช้าและซบเซาลงเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับกรณีแม่ฮ่องสอนที่ค้าขายของเก่าจำพวกเศษเหล็กและขวดพลาสติกที่นำเข้ามาจากฝั่งเมืองคอบมานานกว่า 10 ปี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า ด้วยเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยจะผลัดเวรกันขึ้นมาอยู่ที่ด่านรอบละ 1 สัปดาห์ ทำให้บางครั้งต้องประสบกับเจ้าหน้าที่บางรายที่เก็บ “ภาษีตามอำเภอใจ” เช่นกัน

อีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้การค้าชายแดนบ้านฮวกซบเซาลงก็คือ เศรษฐกิจฝั่งเมืองคอบ (ในประเทศลาว) เจริญเติบโตขึ้นอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา บริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจอนุภาคลุ่มน้ำโขงได้ส่งผลต่อพื้นที่ชายแดนเล็ก ๆ แห่งนี้เช่นกัน ชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ฝั่งเมืองคอบได้ให้ข้อมูลว่าทางการลาวเริ่มอนุญาตให้ชาวบ้านครอบครองที่ดินได้ครอบครัวยุคประมาณ 4-5 ไร่ ทำให้สามารถทำการเกษตร เช่น นาข้าว ข้าวโพด ลูกเดือย งาม ถั่ว และฝ้าย เกษตรกรฝั่งลาวหันไปขายผลผลิตทางการเกษตรให้พ่อค้าจีนแทนพ่อค้าฝั่งไทย เช่นเดียวกับสินค้าอุปโภคบริโภคจากจีนถูกส่งเข้ามาวางขายในพื้นที่เมืองคอบร่วมกับสินค้าจากไทย ซึ่งสินค้าจีนราคาถูกกว่า นอกจากนั้นแล้วเมื่อถนนหนทางเริ่มดีขึ้นหลายครอบครัวฝั่งลาวที่มีรถยนต์ส่วนตัว จึงมักจะข้ามมาซื้อข้าวของเครื่องใช้จากฝั่งไทยด้วยการเดินทางผ่านด่านที่เชียงใหม่ ด่านแจ่มปอง และด่านบ้านฮวก

แต่ที่บ้านฮวกนั้นพวกเขามักจะผ่านไปเที่ยวเมืองเชียงคำ โดยเฉพาะห้างโลตัสที่เชียงคำ แทนที่จะซื้อที่ร้านค้าย่อยที่บ้านฮวก นอกจากนี้นับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา เกิดข้อตกลงระดับแขวงไซยะบูลีกับจังหวัดพะเยาให้พลเมืองที่มีทะเบียนบ้านอยู่ใน 2 แขวง/จังหวัดสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ จากที่เคยไปมาหาสู่กันเพียงระดับของเมืองคอบกับอำเภอภูซางเท่านั้น

แม่ลองกับแม่ค้าขายของชำชุมชนบ้านฮวกอธิบายการที่บ้านฮวกกลายเป็น “ทางผ่าน” ว่า คนลาวเอารถยนต์เข้ามาและผ่านไปซื้อของในตลาดเชียงคำ เนื่องจากมีสินค้าให้เลือกมากกว่า ถูกกว่าร้านค้าในบ้านฮวก อีกทั้งคนเมืองคอบบางคนถือโอกาสไปรักษาสุขภาพที่โรงพยาบาลเชียงคำพร้อมกับจับจ่ายซื้อของที่จำเป็นกลับไปยังฝั่งลาว ปัญหาบ้านฮวกเป็นเพียง “ทางผ่าน” นี้ ส่งผลกระทบต่ออาชีพขับรถโดยสารโดยตรง ตัวแทนคนขับรถโดยสารสายบ้านฮวก-เชียงคำ ให้ข้อมูลว่า ช่วง พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจบ้านฮวกรุ่งเรือง ชาวบ้านบางคนผันตัวมาทำอาชีพขับรถโดยสารส่งคนฝั่งลาวจากจุดผ่านแดนไปจับจ่ายซื้อของในตัวเมืองเชียงคำ ส่วนใหญ่คนฝั่งลาวจะเหมาแบบไปกลับ “ได้ 4-5 เทียบต่อวัน” สร้างรายได้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อเศรษฐกิจฝั่งลาวดีขึ้นเรื่อย ๆ ชาวลาวเองก็เริ่มมีรายได้พอที่จะซื้อรถยนต์เอง ถนนหนทางก็มีความพร้อมรองรับการคมนาคม ทำให้อาชีพรถโดยสารลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ

กำนันอนุศาสตร์กล่าวสัมพันธ์ถึงเรื่องการค้าชายแดนบ้านฮวกชบเซา ด้วยเหตุปัจจัยเรื่องความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองของไทย การรัฐประหารปี 2549 ทำให้การค้าชายแดนหยุดชะงักไปจากการปิดด่านชั่วคราว และการรัฐประหารปี 2557 การปิดด่านชั่วคราวทำให้ไม่มีการนำเข้าสินค้าจากลาว ขณะที่สินค้าออกจะเป็นสินค้าของผู้ค้ารายใหญ่เท่านั้น ขณะที่ครุบุญเลื่อนให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า แม้แต่ในเวลาที่รัฐบาลพลเรือนเน้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจจริง แต่นโยบายส่วนใหญ่กลับเอื้อต่อเศรษฐกิจในภาพรวมและการค้าชายแดนของนายทุนใหญ่เสียมากกว่า

สังเกตได้ว่า เจตนาของรัฐที่จะสร้างความมั่นคงของชาติผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นที่ชายแดนเพื่อเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กลับมิได้ส่งผลถึงความ “กินดี อยู่ดี” ของชนชายแดนเท่าใดนัก ดังในกรณีพื้นที่ชายแดนบ้านฮวก ที่ก่อนเคยรุ่งเรืองในช่วงต้นของการเป็นจุดผ่อนปรน แต่เมื่อรัฐเริ่มเข้ามาควบคุมดูแลด้านมากขึ้นและมีนโยบายที่จะยกฐานะเป็นด่านสากลเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กลับส่งผลในทางตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเข้ามาของอำนาจรัฐมากขึ้นไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ทำให้การค้าชายแดนบ้านฮวกซบเซา แต่การที่เศรษฐกิจฝั่งลาวเติบโตขึ้นก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้บ้านฮวกซบเซา แต่นโยบายที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เช่น การสร้างถนนเชื่อมเชียงคำ-เมืองคอบ หรือการมีกฎระเบียบตามแบบด่านสากลก็เอื้อต่อธุรกิจนายทุนขนาดใหญ่มากกว่า ดังตัวอย่างรายการสินค้าส่งออกและนำเข้าที่ชี้ให้เห็นว่า รายได้จากสินค้าเบ็ดเตล็ดซึ่งเป็นรายได้หลักของพ่อค้าแม่ค้าชายแดนรายย่อย มีปริมาณที่น้อยกว่าสินค้าที่ผู้ค้าต้องเป็นนายทุนขนาดใหญ่ เช่น น้ำมัน วัสดุก่อสร้าง

ตารางแสดงสินค้าส่งออกและนำเข้าที่สำคัญระหว่างไทยกับ สปป.ลาว (บ้านฮวก) ประจำปีงบประมาณ 2559

ลำดับ	นำเข้า		ลำดับ	ส่งออก	
	รายการสินค้า	มูลค่าประมาณ		รายการสินค้า	มูลค่าประมาณ
1	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	12,179,174.39	1	น้ำมันเบนซิน	63,252,184.97
2	ลูกเด็ดย	8,069,608.98	2	วัสดุก่อสร้าง	52,403,198.88
3	หินไม่, หินปูนปด	2,427,101.12	3	สินค้าเบ็ดเตล็ด (กศก.153)	18,580,849.00
			4	อุปกรณ์ไฟฟ้า	2,325,051.51
			5	ปุ๋ยเคมี	799,500.00

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงใหม่

ตารางแสดงสินค้าส่งออกและนำเข้าที่สำคัญระหว่างไทยกับ สปป.ลาว (บ้านฮวก) ประจำปีงบประมาณ 2560

ลำดับ	นำเข้า		ลำดับ	ส่งออก	
	รายการสินค้า	มูลค่าประมาณ		รายการสินค้า	มูลค่าประมาณ
1	ลูกเด็ดย	22,100,663.19	1	วัสดุก่อสร้าง	60,739,683.94
2	หินปูนปด	17,632,235.84	2	น้ำมันเบนซิน	13,751,745.44
3	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2,804,914.94	3	สินค้าเบ็ดเตล็ด (กศก.153)	4,123,628.00
4	สินแร่ฟลูออไรต์	674,387.50	4	อุปกรณ์ไฟฟ้า	2,773,158.74
5	ถั่วลิสง	344,758.64	5	เครื่องอุปโภค บริโภค	1,597,188.75

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงของ

ด่านสากลบ้านฮวก จะรุ่งเรืองหรือร่วงโรยอีกครั้ง?

ปลายทศวรรษ 2550 จังหวัดพะเยาได้จัดตั้ง “คณะกรรมการด้านการจัดทำข้อมูลการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา” ขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลและศึกษาความเป็นไปได้ในการยกระดับด่านบ้านฮวกเป็นด่านสากลเสนอให้รัฐบาลพิจารณาและอนุมัติเปิดด่าน ในช่วงที่ผ่านมา จังหวัดพะเยาและอำเภอภูซางได้ผลักดันการเปิดด่านถาวรอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นเสนอในที่ประชุม “คณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา-แขวงไซยะบูลี” ที่จัดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2551 ส่วนในระดับพื้นที่อำเภอภูซางได้เข้าไปรับฟังความคิดเห็นในชุมชนชายแดนบ้านฮวกเรื่องการเปิดด่านถาวรทุก ๆ ปี ตลอด 5-6 ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังรับฟังความคิดเห็นทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภออีกด้วย ล่าสุดจากข้อมูลของนายศุลกากรเชียงของซึ่งดูแลจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ได้กำหนดการเปิดด่านสากล

บ้านฮวก-ปางมอนซึ่งวางแผนไว้เป็นวันที่ 8 สิงหาคม 2561 (วันที่ 8 เดือน 8 ปี 2018) แต่ก็ต้องเลื่อนออกไป และเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2561 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวกเป็นจุดผ่านแดนถาวร (ด่านสากล) ล่าสุดจังหวัดพะเยากำหนดให้มีการเตรียมจัดงานยิ่งใหญ่ฉลองการยกระดับจุดผ่อนปรนการค้าบ้านฮวก อำเภอภูซาง เป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก ในวันที่ 18 ธันวาคม 2561 นี้ ขณะที่ฝ่ายลาวยังไม่มีความพร้อม

แม้ในระดับอำเภอและจังหวัดจะมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นสำคัญ แต่ในระดับชุมชนชายแดนบ้านฮวกเอง ประสบการณ์เศรษฐกิจบ้านฮวกที่ซบเซามาต่อเนื่อง ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในผลที่จะตามมาของการเปิดด่านสากลนี้ ครัวบุญเลื่อนให้ความเห็นในประเด็นแผนการเปิดด่านสากลว่า ชาวบ้านตื่นตัวเรื่องนี้ มองอีกด้านของเหรียญของการพัฒนา ชาวบ้านกลัวว่าจะมีปัญหาตั้งแต่เรื่องการจราจร ฝุ่นควัน และเสียงรบกวน และประการสำคัญ ข้อสังเกตที่ครัวบุญเลื่อนให้ไว้ว่า ยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนในระดับกว้างขึ้นจากระดับชุมชน เป็นระดับอำเภอและจังหวัด ยิ่งทำให้บ้านฮวกกลายเป็น “ทางผ่าน” ซึ่งหากมีการยกระดับเป็นด่านถาวรแล้ว “คนลาวสามารถไปได้ทั่วประเทศไทย บ้านฮวกก็หมดความหมาย...ด่านเราไม่เหมือนแม่สาย เชียงของ ที่คนจะมาพักค้าง...เรื่องพิธีการด่าน ชาวบ้านก็เสียเปรียบ เพราะขั้นตอนเยอะ” ขณะที่แม่ลองและแม่คำของชาวบ้านฮวกมีความเห็นว่า ณ ตอนนีเศรษฐกิจชุมชนไม่มีอะไรจะแย่ไปกว่าที่เป็นอยู่แล้ว “ตอนนี้เราก็กังไม่รู้ว่าเปิด [ด่านสากล] แล้วจะเป็นอย่างไร แต่ทางการเขาก็ผลักดันไปแล้ว ยิ่งงักก็ต้องเปิด ชาวบ้านก็คงเห็นด้วย รอดูว่าจะเป็นอย่างไ” ส่วนทัศนคติของผู้นำและพ่อค้าท้องถิ่นอย่างกำนันอนุศาสตร์ “เปิดเป็นด่านสากลมีทั้งดีและไม่ดี แต่อาจจะดีกับรัฐและนายทุนจากภายนอกมากกว่า เพราะชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ทำไร่ทำสวนไปวัน ๆ ก็ยากที่จะรู้ข้อมูลและระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม”

เสียงของชนชายแดนบ้านฮวก สะท้อนให้เห็นว่าการเปิดด่านถาวรครั้งนี้ อาจจะยิ่งทำให้พวกเขาสูญเสียความมั่นคงในชีวิตด้านการกินดีอยู่ดีไป เนื่องจากการเข้ามาของกลไกรัฐภายใต้นโยบายการสร้างความมั่นคงของชาติผ่านการพัฒนา

เศรษฐกิจชายแดนที่เชื่อมไปยังระดับภูมิภาค ความมั่นคงที่เกิดขึ้น อาจเกิดขึ้นกับอำนาจรัฐที่เน้นการบังคับใช้กฎระเบียบเพิ่มเติมที่จากการส่งหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาตามรูปแบบของด่านสากล และการเอื้อประโยชน์ต่อความมั่นคงของพ่อค้านายทุนใหญ่จากภายนอกเท่านั้น พวกเขายังไม่แน่ใจว่าจะได้รับความมั่นคงในชีวิตในเชิงกึ่งคืออยู่ได้อย่างไรในช่วงต้นของการเป็นจุดผ่อนปรนหรือไม่

บทสรุปและวิเคราะห์

หากพิจารณาในภาพรวมแล้ว พัฒนาการของการค้าชายข้ามแดนของชุมชนบ้านฮวกและชุมชนใกล้เคียงที่เริ่มจากการค้าชายข้ามแดนแบบกองทัพมด มาสู่การเป็นจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน จนกลายเป็นจุดผ่านแดนถาวรในที่สุด โดยมีตัวละครเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จากพ่อค้าหาบเร่ นายฮ้อย มาสู่พ่อค้าแม่ค้า ท้องถิ่น นายทุนท้องถิ่น และต่อมาก็มียุทธศาสตร์และนายทุนภายนอกทยอยเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น เป็นภาพที่ดูเหมือนเศรษฐกิจชายแดนบ้านฮวกจะดีขึ้นเป็นลำดับดังปรากฏในสถิติมูลค่าการค้าชายแดนบ้านฮวกที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องว่าข้อมูลจากการวิจัยที่ได้ในระดับพื้นที่กลับสะท้อนออกมาตรงกันข้าม

จากกรณี “รบไปค้าไป” และความรุ่งเรืองช่วงต้นของการเปิดด่านบ้านฮวกเป็นจุดผ่อนปรนชายแดน กลายเป็นภาพการค้าข้ามแดนที่เอื้อต่อการกีดกันอยู่ดีของชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงที่รัฐยังไม่ได้สถาปนาอำนาจบนพื้นที่ชายแดนอย่างเข้มงวด จนเมื่อรัฐได้สถาปนาอำนาจเข้ามาในพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกทั้งในรูปแบบหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ กฎพิธีการด่านและศุลกากรในช่วงกลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา อีกทั้งรัฐยังพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในพื้นที่ชายแดนอันสอดคล้องกับความร่วมมือด้านเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค และการขยายรัศมีการเดินทางของผู้คนจากฝั่งลาวจากเพียงแค่เขตชุมชนบ้านฮวกไปเป็นระดับจังหวัดพะเยา สอดรับกับเศรษฐกิจฝั่งเมืองคอบที่เติบโตขึ้นอย่างมาก ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดพะเยาเติบโตขึ้น แต่สำหรับชาวบ้านฮวกกลับไม่ได้รับประโยชน์จากพัฒนาการที่เกิดขึ้น บ้านฮวกกลายเป็นเพียง “ทางผ่าน” ของการ

พัฒนาเศรษฐกิจนี้ ผู้ที่ได้ประโยชน์ตกไปเป็นของนายทุนหรือพ่อค้ารายใหญ่ จากภายนอก มากกว่านั้น ปัจจัยเสถียรภาพทางการเมืองของไทยที่ไม่มั่นคง มาตลอดกว่าสองทศวรรษก็ยิ่งผลต่อบรรยากาศการค้าชายแดน ที่ทำให้เศรษฐกิจชายแดนของชุมชนบ้านฮวกซบเซาลงไปอีก

เมื่อพิจารณาพื้นที่ชายแดนในมุมมองของรัฐชาติ จะพบว่าเรื่อง “ความมั่นคงของชาติ” เป็นประเด็นสำคัญควบคู่กับพื้นที่ชายแดนเสมอ กรณีของประเทศไทย ช่วงหลังสงครามเย็น แนวคิดว่าด้วยความมั่นคงของชาติได้เปลี่ยนจากรูปแบบเดิมที่เป็นความมั่นคงด้านการทหาร (การปกป้องประเทศ) ไปสู่ความมั่นคงในรูปแบบใหม่ที่มุ่งเน้นความมั่นคงด้านต่างๆ เช่น ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านพลังงาน ความมั่นคงของประชาชนในชาติ ควบคู่กันไป (ยุทธนาสินธุ์ ศรีนุรัตน์เดชา, 2559: 5-6) และสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและระดับโลก ดังตัวอย่างจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนเป็นสนามการค้า เกิดความร่วมมือด้านเศรษฐกิจระดับภูมิภาค โดยพื้นที่ชายแดนเองก็มักจะเป็นเวทีสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่นคงของชาติในรูปแบบใหม่ในฐานะที่เป็น “ใจกลางชายแดน” ที่เน้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวคิด “ความมั่นคงในชีวิตมนุษย์” ในมุมมองของชาวบ้านที่เรียกว่า “ความกินดี อยู่ดี” กลับพบว่า แม้ในปัจจุบันหน่วยงานที่มีบทบาทเรื่องความมั่นคงดังเช่นสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) จะมึนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ ที่ให้ความสำคัญกับการปราศจากความหวาดกลัว การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต แต่ว่าข้อมูลที่ได้จากภาคสนามในกรณีการค้าชายแดนบ้านฮวก กลับแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้มีหลักประกันด้านความปลอดภัยในชีวิต โอกาสในการทำมาหากินอันเท่าเทียม และสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี (Bourne, 2014) ชาวบ้านในท้องถิ่นชายแดนบ้านฮวกต้องประสบกับการพัฒนาของรัฐในนามการสร้างความมั่นคงของชาติ ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ที่กลับไม่เอื้อประโยชน์ต่อพวกเขา หากแต่เอื้อกับนายทุนใหญ่จากภายนอกชุมชนและนายทุนข้ามชาติมากกว่า

Shaun Breslin และ George Chistou ได้ให้แง่มุมมองเรื่อง “ความมั่นคงในชีวิตมนุษย์” ไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า ความมั่นคงของมนุษย์เป็นประเด็นที่นานาประเทศให้ความสำคัญมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 โดยมุ่งเน้นที่ตัวมนุษย์หรือประชาชนได้รับการตอบสนองสิ่งที่จำเป็นในชีวิต และการตอบสนองสิ่งที่จำเป็นในชีวิตนั้น รัฐจะต้องเป็นผู้จัดมาให้ประชาชน อย่างไรก็ตาม รัฐมอง “ประชาชน” แตกต่างกันสองแง่มุม ในแง่หนึ่งมองประชาชนว่าเป็นพลเมืองที่เป็นองค์ประกอบของรัฐ กับอีกแง่มุมหนึ่งนั้นรัฐมองว่าเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ ซึ่งการมองประชาชนของรัฐอย่างหลังเป็นความมั่นคงในชีวิตมนุษย์ที่ควรจะเป็น (Breslin and Chistou, 2015: 6-7)

คำว่า “ประชาชน” อาจเป็นคำที่ดูดีและสวยหรู เนื่องจากเป็นการนิยามและคิดแบบเหมารวม หากแต่ในความเป็นจริงในสังคมนั้นกลับพบว่ามีหลากหลายแตกต่างกันไป โดยเฉพาะในกลุ่มของประชาชนชายขอบที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยและยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนด้วยแล้ว ทั้งนโยบายและปฏิบัติการเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติและความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์ ล้วนแล้วแต่ไม่ได้ก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตที่แท้จริงกับพวกเขาอย่างทั่วถึงและด้วยความเสมอภาคแต่อย่างใด ดังกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในพื้นที่ชายแดนบ้านฮวกแห่งนี้

บรรณานุกรม

- จามะรี เชียงทอง. 2556. รัฐ ทูน พ่อค้าชายแดน เกษตรกร และข้าวโพดข้ามพรมแดน. เชียงใหม่: วนิตาการพิมพ์.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. 2560. พัฒนาการของกลุ่มทุนและเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่ของประเทศไทย พ.ศ. 2446-ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ณัฐธิดา บุญธรรม. 2554. “ความมั่นคงของมนุษย์,” *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัท สแควร์ ปริ้นท์ 93 จำกัด. (98).
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา และคณะ. 2558. *ไทยพลัดถิ่นภาคเหนือ: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพรมแดนรัฐชาติ*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ กับศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา และคณะ. 2560. *มั่งช่วยรบ: ความเป็นมาและปัญหาสถานะบุคคล*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2559. *ทุนนิยมคาสีโน: เขตเศรษฐกิจพิเศษจีนกับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. 2555. *ชนชายแดนกับการก้าวข้ามพรมแดน*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2557. *มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุทธนาสินธุ์ ศรีนุรัตน์เดชา (พลโท). 2559. เอกสารทบทวนเชิงนโยบายด้านความมั่นคง. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- โยชิยุกิ มาซุฮารุ. 2546. *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้างสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 “จากรัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า”*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

- วรภรณ์ เรืองศรี. 2557. *คาราวานและพ่อค้าทางไกล การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทยและดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.
- วัฒนา เขียววิมล. 2518. *ความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์*. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรโสภณ จำกัด.
- วาสนา ละอองปลิว. 2551. “อัตลักษณ์แห่งชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการค้าและการท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงใหม่”. ใน ยศ สันตสมบัติ (บ.ก.), *อำนาจพื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สวัสดิ อ่องสกุล. 2544. *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. 2559. *นโยบายของไทยต่อลาว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.
- โสภิตา วีรกุลเทวัญ. 2551. “การเดินทางอย่างต่อเนื่องของผู้หญิงกับการค้าที่เมืองชายแดนเชียงใหม่”. ใน ยศ สันตสมบัติ (บ.ก.), *อำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อรัญญา ศิริผล. 2556. *ผู้ค้าเงินในชายแดนลุ่มน้ำโขง: เปิดเบื้องหลังการอพยพของคนจีนรุ่นใหม่เข้าสู่ชายแดนลุ่มน้ำโขง*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Bourne, Mike. 2014. *Understanding Security*. China: Palgrave Macmillan.
- Breslin, Shaun and George Christou. 2015. “Has the Human Security Agenda Come of Age? Definitions, Discourses and Debates,” *Contemporary Politics* 21(1): 1-10.
- Dorn, Walter. n.d. Human Security: An Overview. <http://walterdorn.net/23-human-security-an-overview> (accessed in July 2016).
- Evans, Kim Masters. 2009. *National Security*. Detroit: GALE CENGAGE Learning.

- Fakiolas, Efsthios T. 2011. "Human and National Security: A Relation of Contradiction or Commonality?," *Southeast European and Black Sea Studies* 11(4): 369-384.
- Fukuda-Parr, Sakiko. 2003. "New Threats to Human Security in the Era of Globalization," *Journal of Human Development* 4(2): 167-179.
- Gregoratti, Catia. 2018. Human security. <https://www.britannica.com/topic/human-security> (accessed in June 2018).
- Kallen, Stuart A. 2008. *National Security*. San Diego, CA: Reference Point Press, Inc.
- Persaud, Randolph. 2016. "Human Security". In Alan Collins (ed.), *Contemporary Security Studies*. United Kingdom: Oxford University.
- Sills L. David (ed.). 2008. *International Encyclopedia of the SOCIAL SCIENCES*. New York City: The Macmillan Company & The Free Press.
- Tadjbakhsh, Shahrbanou and Chenoy, Anuradha. 2007. *Human Security Concepts and implications*. New York: Routledge.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

- นายทอง ธรรมศิริ ผู้อาวุโสบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- บุญมา (นามสมมติ) บ้านทุ่งหมอก ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
- นายบุญเลื่อน สภาศิต บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- นางลอง ธรรมศิริ กลุ่มทอผ้าบ้านฮวก บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- นายอนุศาสตร์ สุริยา กำนันตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- นายอิน (นามสมมติ) บ้านสบแวน ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา